

**T. C.
ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
DİN EĞİTİMİ BİLİM DALI**

**XIII. YÜZYILDA ANADOLU'DA
DİN EĞİTİMİ**

-YUNUS EMRE ÖRNEĞİ-

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

Ozaj SULİMAN

BURSA 2011

**T. C.
ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
DİN EĞİTİMİ BİLİM DALI**

**XIII. YÜZYILDA ANADOLU'DA
DİN EĞİTİMİ
-YUNUS EMRE ÖRNEĞİ-**

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

Ozaj SULİMAN

**Danışman
Yrd. Doç. Dr. Mehmet ŞANVER**

BURSA 2011

TEZ ONAY SAYFASI

T. C.

ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı, Din Eğitimi Bilim Dalı'nda

.....numaralı *Ozaj SULİMAN*'ın hazırladığı **XIII. Yüzyılda Anadolu'da Din Eğitimi:**
Yunus Emre Örneği konulu Yüksek Lisans ile ilgili tez savunma sınavı, *17/10/2011* günü *13:00* -
14:30 saatleri arasında yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin/çalışmasının
.....(başarılı/başarısız) olduğuna .....(oybirliği/oy-
çokluğu) ile karar verilmiştir.

Üye (Tez Danışmanı ve Sınav Komisyonu
Başkanı)

Akademik Unvanı, Adı Soyadı

Üniversitesi

Yrd. Doç. Dr. Mehmet SANVER

Üye

Akademik Unvanı, Adı Soyadı

Üniversitesi

Prof. Dr. M. Akif KILAVUZ

Üye

Akademik Unvanı, Adı Soyadı

Üniversitesi

Üye
Akademik Unvanı, Adı Soyadı
Üniversitesi
Prof. Dr. Mustafa KARA

Üye

Akademik Unvanı, Adı Soyadı

Üniversitesi

17/10/2011

TEZ ONAY SAYFASI

T. C.

ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı, Din Eğitimi Bilim Dalı'nda

.....numaralı *Ozaj SULİMAN*'ın hazırladığı **XIII. Yüzyılda Anadolu'da Din Eğitimi: Yunus Emre Örneği** konulu Yüksek Lisans ile ilgili tez savunma sınavı, .../...../ 20.... günü ..... - .....saatleri arasında yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin/çalışmasının .....(başarılı/başarısız) olduğuna .....(oybirliği/oy çokluğu) ile karar verilmiştir.

Üye (Tez Danışmanı ve Sınav Komisyonu

Başkanı)

Akademik Unvanı, Adı Soyadı

Üniversitesi

Üye

Akademik Unvanı, Adı Soyadı

Üniversitesi

Üye

Akademik Unvanı, Adı Soyadı

Üniversitesi

Üye

Akademik Unvanı, Adı Soyadı

Üniversitesi

Üye

Akademik Unvanı, Adı Soyadı

Üniversitesi

...../...../ 20.....

ÖZET

Yazar	: Ozaj SULİMAN
Üniversite	: Uludağ Üniversitesi
Anabilim Dalı	: Felsefe ve Din Bilimleri
Bilim Dalı	: Din Eğitimi
Tezin Niteliği	: Yüksek Lisans Tezi
Sayfa Sayısı	: ix + 62
Mezuniyet Tarihi	: .... /.... / 2011
Tez Danışman(lar)ı	: Yrd. Doç. Dr. Mehmet ŞANVER

XIII. YÜZYILDA ANADOLU'DA DİN EĞİTİMİ -YUNUS EMRE ÖRNEĞİ-

Bu araştırma, Türk Tasavvufu'nun önde gelen şahsiyetlerinden biri olan Yunus Emre'nin, eğitim ile ilgili (eğitsel) şiirlerinden hareketle Din Eğitimi açısından incelemeyi amaç edinmektedir. Yunus Emre'nin gerek şiirlerinde gerekse onunla ilgili yapılan çalışmalardan hareketle, onun Din Eğitimi ile ilgili şiirleri belirlenmeye çalışılmıştır. Dolayısıyla bu araştırma Türk ve İslâm Tarihinde önemli bir şahsiyet olan, Yunus Emre'yi bu yönüyle de anlamak, anlatmak ve gelecek nesillere taşımak noktasında önemli bir yere sahiptir.

Anahtar Sözcükler: Yunus Emre, Din Eğitimi, Akıl, Sevgi, Hoşgörü.

ABSTRACT

Yazar	: Ozaj SULİMAN
Üniversite	: Uludağ Üniversitesi
Anabilim Dalı	: Felsefe ve Din Bilimleri
Bilim Dalı	: Din Eğitimi
Tezin Niteliği	: Yüksek Lisans Tezi
Sayfa Sayısı	: ix + 62
Mezuniyet Tarihi	: .... /.... / 2011
Tez Danışman(lar)ı	: Yrd. Doç. Dr. Mehmet ŞANVER

Religious Education in the XIIIth Century Anatolia: The Example of Yunus Emre

This research aims the study of Yunus Emre who is one of the most known figures of tasavvuf in the religious education viewpoint departing by his educative poesies. We tried to select his poesies on the religious education by his collection and thesis made upon him. Thus this essay is of a great importance of understanding and transporting to the next generations of a great Islamic figure such Yunus Emre is.

Key Words: Yunus Emre, Education, Mind, Love, Tolerance

ÖNSÖZ

Türk milletinin yüzyıllar içinde yetiştirmiş olduğu etkin şahsiyetlerden birisi olan ve her geçen gün insanlığın ilgisini üzerine çeken Yunus Emre, hem bir mutasavvıf, hem de din eğitimi alanındaki düşüncelerini şiire taşıyan bir halk şairidir.

Yunus Emre'nin hayatı hakkında bilgiler yetersizdir. Ancak onun, Anadolu Selçuklu Devleti'nin dağılmaya başladığı XIII. yüzyılın ortalarından, Osmanlı Beyliği'nin filizlenmeye başladığı XIV. yüzyılın ilk çeyreğine kadar Orta Anadolu'da yaşadığı belirtilmektedir. (bağlantı cümlesi kur.)

Din eğitimi, eğitimin bir alt dalı olarak ortaya çıkmış ve günümüze kadar bu alanda çalışmalar yapılmıştır. Bu çalışma ise büyük mutasavvıflardan biri olan Yunus Emre'nin şiirlerini din eğitimi yönünden incelemektedir. Çünkü Yunus, birçok şiirinde din eğitimi yöntemlerini kullanmış ve eserinde bu hususları şairane bir üslup içerisinde yansıtmayı başarabilmiştir. Biz onun iki eserinden biri olan Risâletü'n – Nushiyye isimli eserinden hareketle din eğitimine dair düşüncelerini ortaya koymaya; bu bağlamda Yunus'un kullandığı eğitim yöntemlerini de tespit etmeye çalıştık. Yunus'un eğitim ile ilgili düşünce ve uygulamaları onun aşka, sevgiye dair düşüncelerini de anlamamıza büyük ölçüde katkı sağlamaktadır. Çünkü Yunus, bir bakıma karşımıza “aşk ahlakçısı” olarak da çıkar.

Konumuzu “XIII. Yüzyılda Anadolu'da Din Eğitimi: Yunus Emre Örneği” olarak belirledik. Çalışmamız üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde, Yunus Emre'nin yaşadığı sosyo kültürel hayatı inceledik, ikinci bölümde Yunus Emre'ye göre insanın tabiatı konusunu, üçüncü bölümde Risaletü'n –Nushiyye'deki şiirleri eğitim gözüyle araştırdık ve bunları eğitimsel açıdan yorumlamaya çalıştık.

Bütün bir Yüksek Lisans eğitimim sürecinde bana büyük bir hoşgörü ve anlayış gösteren danışmanım Yrd. Doç. Dr. Mehmet Şanver'e ve Fakülte hocalarımdan Yrd. Doç. Dr. Turgay Gündüz'e ve emeği ve katkısı geçen herkese teşekkür ederim.

22.08.2011

Ozaj SULİMAN

KISALTMALAR

a.g.e	:Adı geçen eser
b.	:Basım
C.	:Cilt
Çev.	:Çeviri
D.İ.B.	:Diyanet İşleri Başkanlığı
Hız.	:Hazırlayan
M.E.B	:Milli Eğitim Bakanlığı
S.	:Sayı
s.	:Sayfa
ss.	:Sayfa sayısı
T.D.V	:Türkiye Diyanet Vakfı
ts.	: Tarihsiz
U.Ü.İ.F.D.	:Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi
Ünv.	:Üniversitesi
Vb.	:Ve benzeri
Yay.	:Yayımları

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAY SAYFASI.....	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT	iv
ÖNSÖZ.....	v
KISALTMALAR	vi
İÇİNDEKİLER.....	vii

GİRİŞ

I. ARAŞTIRMANIN AMACI VE METODU.....	1
II. ARAŞTIRMANIN SINIRLARI	2

BİRİNCİ BÖLÜM

XIII. YÜZYILDA ANADOLU VE YUNUS EMRE

I. XIII. YÜZYILDA ANADOLU.....	3
A. DÖNEMİN EĞİTİM ÖZELLİKLERİ	3
B. SİYASİ DURUM.....	5
C. SOSYAL VE KÜLTÜREL HAYAT	6
II. YUNUS EMRE’NİN HAYATI VE ESERLERİ	8
A. HAYATI.....	8
B. AİLESİ VE SOYU	9
C. ESERLERİ.....	9

İKİNCİ BÖLÜM

YUNUS EMRE’YE GÖRE İNSAN VE TABİATI

1. Tamah-Kanaat.....	12
2. Kibir-Tevazu.....	14
3. Öfke-Sabır.....	16
4. Cimrilik-Cömertlik	18
5. Gıybet-Doğruluk.....	20

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YUNUS EMRE'YE GÖRE DİN EĞİTİMİNİN ESAS VE İLKELERİ

1. Aklın Eğitimi ve Aklın Kullanılması.....	22
2. Düşüncenin Gelişimi	26
3. Sevgi	27
a. Allah Sevgisi	30
b. Peygamber Sevgisi.....	32
c. İnsan Sevgisi	33
d. Yakınlara Sevgi.....	35
e. Merhamet	36
4. Hoşgörü.....	37
a. Hoşgörü Sahibi Olmak	38
b. Diyaloga Açık Olmak	40
c. Mütevazı Olmak.....	42

YUNUS EMRE'NİN İNSANIN MANEVİ

EĞİTİMİNDE KULLANDIĞI EĞİTİM YÖNTEMLERİ

1. Düşündürme Yöntemi.....	43
2. Tasvir Yöntemi	45
3. Teşbih (Benzetim) Yöntemi	47
4. Telkin Yöntemi	48
5. Kıssa ile Eğitime Yöntemi	49
6. Örnekendirme Yöntemi	50
7. Etkili İletişim Kurma Yöntemi	52
8. Nasihat Yöntemi	53
SONUÇ	56
KAYNAKLAR	58
ÖZGEÇMİŞ	62

GİRİŞ

I. ARAŞTIRMANIN AMACI VE METODU

Bu araştırmanın amacı, öncelikle Yunus Emre'nin eserlerinden hareketle onun din eğitimi açısından şiirlerini incelemektir. Bu amaçla onun Risalet'ün Nushiyye isimli eserinden yola çıkarak şiirlerinde yer alan ve eğitimle alakası olanları değerlendirmeye tabi tuttuk. Bunun yanı sıra onunla ilgili olan duygu, düşünce ve eğitim görüşlerini de bu bağlamda ele almaya çalıştık.

Yunus Emre hakkında yapılan çalışmalarda daha çok onun dinî yönü incelenmeye çalışılmış, fakat onun din eğitimi ile ilgili yönü ele alınmamıştır. İnsanlığı bu kadar etkilemiş olan bir şahsiyetin bu açıdan da incelenmesi gerektiğini düşünüyoruz. Bizim temel amacımız Yunus Emre'nin bu konudaki yaklaşımlarının incelenmesidir.

Araştırmamızda öncelikle kaynak taraması yapılmış ve ulaşılan kaynakları okuma, not alma ve değerlendirme işlemlerinden geçirilmiştir. Çalışmamızda bilgi toplama ve bunların yorumlanması olmak üzere birbirini tamamlayan iki temel araştırma sürecinin izlediğini söyleyebiliriz. Çalışmamızda mümkün olduğunca elde ettiğimiz veriler bilimsel çerçevede değerlendirilmiştir.

Araştırmamız için Yunus Emre'nin şiirlerinin kaynağı olarak yayınlanmış olan Yunus Emre'nin Divanı ve özelde Risaletü'n-Nushiyye incelenmiştir. Bu inceleme sonucunda Risaletü'ün-Nushiyye'de yer alan şiirler bilimsel bir yaklaşımla ayrı ayrı ele alınarak din eğitimi bağlamında değerlendirilmiştir. Yunus Emre'nin şiirlerini toplayan önemli çalışmalardan birisi olan Umay Günay ve Osman Horata'nın hazırlamış olduğu Risalet'ün Nushiyye isimli eserini esas aldık. Bir Yüksek Lisans çalışması kapsamında sürenin de sınırlı olduğunu dikkate alarak yine Yunus Emre'ye ait olan Divan adlı eserine pek yer verilmemiştir. Risaletü'n- Nushiyye adlı eserde yer alan şiirlerinde Din Eğitimi ile

ilgili bölümleri belirlemeye ve kullandığı din eğitimi yöntemlerini ortaya çıkarmaya çalıştık.

II. ARAŞTIRMANIN SINIRLARI

Din Eğitimi, insan davranışlarının bütün dini yönlerini içine alan bir araştırma alanıdır. Buna göre, dinî eğilim ve kabiliyet, dinî ilgi ve istekler, dinî davranış ve tecrübeler, dinî yaşayış, ibadetler ve insanın yaşayış ve davranışları içerisinde dinî nitelik taşıyan her davranış Din Eğitiminin konularını oluşturmaktadır.

Bu araştırmada Yunus Emre'nin özellikle Risâletü'n-Nushiyye adlı eserinden hareketle onun eğitsel şiirleri Din Eğitimi açısından incelenmeye çalışılacaktır. Çalışmanın başlığı araştırmanın sınırlarına dair ipucu vermektedir. Buna göre bu araştırmada Yunus Emre'nin sadece eğitim alanına yakın olan şiirleri tespit edilmeye çalışılmış, şiirleri bu gözle okunup değerlendirilmiştir.

Araştırmada Yunus Emre'nin Din Eğitimi ve din duygusuyla ilgili görüşlerine yer verilmiş, bu görüşlerin onun şiirlerinde ne şekilde yer aldığı incelenmiştir. Bunu yaparken Yunus Emre'nin Risalet'ün Nushiyye adlı eseri ve bu eserindeki şiirleri esas alınmıştır. Dolayısıyla araştırmanın sınırlarını, Din Eğitiminin araştırma alanları, yöntemi ve Yunus Emre'nin söz konusu eseri ve konumuzla ilgili ulaşılabilen çalışmalar oluşturmaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

XIII. YÜZYILDA ANADOLU ve YUNUS EMRE

I. XIII. YÜZYILDA ANADOLU

A. DÖNEMİN EĞİTİM ÖZELLİKLERİ

Hicri 25 Muharrem 447 (Mîlâdî 26 Nisan 1055) tarihinde Selçuklular'ın Irak'ı fethedip Bağdad'a girişleri, Ehl-i Sünnet'in Şi'lere galibiyetlerinin başlangıcı kabul edilir. Nitekim o tarihten itibaren, halk arasında Şiiliği yaymak ya da onları buna zorlamak için Büveyhilerin faaliyet gösterdikleri yollar tıkanmış oldu. Selçuklular, uygunsuz ve dindışı kabul ettikleri inançlara karşı harekete geçmekten başka çare olmadığını anladılar. Ve gördüler ki, ilmi yaymak bu hususta en hayırlı yoldur. Halka, gerçek dini öğrenme imkânı verilirse, şüphesiz onlar, doğruyu yanlıştan, hayrı şerden ayırt edebileceklerdir. İşte medreseler bu eksiği gidermek için ortaya çıkmıştır. Bu da Alp Arslan ve Melikşah'a vezirlik yapan büyük Vezir Nizam'ül- Mülk'ün sayesinde olmuştur. Bu medreseler, kurucusu Nizam'ül- Mülk'e nispet edilerek Nizamiye Medreseleri ismi ile tanınmıştır.¹

Medreselerin öğretim yöntemi daha çok ezbere dayanıyordu. Fakat tartışmalar da olurdu. Belli bir öğretim süreleri yoktu. Yıl bitirme değil, belli kitapları okuma amaçlanırdı. Bu da öğrencilerin çabasına ve müderrisin takdirine kalmıştı. Fakat yüksek öğretim medreselerinin en az beş yıl sürdüğü tahmin ediliyor. Büyük Selçuklu Devletinin zayıflayıp 12. Yüzyılın ortalarında parçalanması, 1258'de Moğolların Bağdat'ı işgal ve tahrip etmeleri vs. gibi nedenlerle Nizamiye medreselerinin eski önemi kayboldu. Giderek

---

¹ Ahmet Çelebi, **İslam'da Eğitim-Öğretim Tarihi**, Çev. Ali Yardım, 3. b., Damla Yayınevi, İstanbul 1998, s. 83, 84.

Nizamiye medreseleri ortadan kaldırıldı. Daha sonra 1400'lerin başında Bağdat Nizamiyesi yok edildi.²

İslâm dünyasında medrese teşkilâtının kuruluş ve gelişmesinde en büyük hisse şüphesiz, Büyük Selçuklu Türklerine aittir. Gerçekten medreselerin geniş anlamda devlet eliyle kurulması, tahsilin meccani (parasız, ücretsiz) olması ve medrese teşkilatının en küçük ayrıntılarına kadar tesbiti, Selçukluların eseridir. Selçuklular, kurdukları medreseleri, hem ilmin gelişmesini sağlamak, hem ilmiye mensublarına maaş bağlayarak onları devletin yanında tutmak, hususiyile Fatimi'lerin Şiilik propagandaları ve diğer Rafizi telakkilere karşı Sünniliğin müdafaası ve ta'mimi gayesiyle tesis etmişlerdir.³

Konumuzla ilgili olarak, XIII. Yüzyılda yaşamış olan Yunus Emre, böyle bir dönemde yetişmiştir. İyi bir medrese öğrenimi gören Yunus halk şairi sayılamaz. Fakat içinden çıktığı halka hitap etmek istediği için Türkçe'yi ve daha çok hece veznini tercih etmiştir. Şiirlerinde eski Türkçe kelimeler yanında Arapça ve Farsça kelimeler de bulunmakla beraber, dili genellikle açık ve anlaşılır bir özelliktedir.

Yunus Emre'nin eğitim anlayışı özetlenecek olursa şunlar söylenebilir; Yunus şiirlerinde daha çok, insanın iç dünyasına giden yol, haset, kin, hırs gibi insana çok tatlı gelen ve önünü alamadığı birçok olumsuzluklarla tıkanmıştır. Bunun yanında sıfatlar, varlıklar, olaylar, gelenekler, yanlış bilgiler ve bunları iyi değerlendiremeyen akıl da insanın bu yolculuğuna bir engel olarak çıkar. Bu yoldaki engeller çoğu kez nimetmiş gibi görünür. İnsanın kendi nefsinde olup bitenleri bilmesi ve bunları Allah'ın ilâhî kanunlarına göre değerlendirmesi, kendi kendisiyle mücâdele ederek, kendini terbiye ederek özüne ulaşması mürşitsiz olacak bir iş değildir. Bu yolda erenlerin himmeti, nazarı, terbiyesi çok önemlidir.⁴ İşte Yunus Emre'nin şiir ve söylemlerinin bu anlayışla dile getirildiği söylenebilir.

---

² Yahya Akyüz, **Türk Eğitim Tarihi**, 7. b., Alfa Yayınları, İstanbul 1999, s. 39, 41, 42.

³ Cahid Baltacı, **XV-XVI. Asırlarda Osmanlı Medreseleri**, İrfan Maatbası, İstanbul 1976, s. 7,8.

⁴ <http://www.egitim.aku.edu.tr/yunusesmre3.htm>, Mustafa Ergün, **Yunus Emre'de Tasavvuf ve Eğitim**.

B. SİYASİ DURUM

Yunus'un yaşadığı yıllar, Anadolu Türklüğünün Moğol akın ve yağmalarıyla, iç kavga ve çekişmelerle, siyasi otorite zayıflığıyla ve kıtlık ve kuraklıklarla zor durumda olduğu yıllardır. XIII. Yüzyılın ikinci yarısı, sadece siyasî çekişmelerin değil, çeşitli gayr-i Sünnî mezhep ve inançların, Bâtini ve mu'tezilî görüşlerin de yoğun bir şekilde yayılmaya başladığı bir dönemdir. Yunus Emre İşte böyle bir zaman içinde yaşadı. Şiirleriyle halkın tesellisi oldu, manevi anlamda moral verdi. Onun şiirlerinde zaman zaman dünyadan sıkıldığı anlaşılır.⁵

Hicrî VII. Milâdî XIII. yüzyılda, Anadolu, manevi, siyasî ve toplumsal yönden yeni bir oluşum ve yapılanma döneminin başındadır. İlk batıdan gelen ve daha sonra birkaç yüz yıl devam eden haçlı, sonra doğudan gelen Moğol akını, Anadolu'yu ve Anadolu halkının kafasını karıştırmış, en korkunç usullerle donanmış dış savaş bitince, iç savaş başlamıştı. Anadolu, medrese, çeşme, kervansaray, cami ile örülüydü. Selçuk devleti ve hayat tarzı çöküyordu. Anadolu hep savaş üzereyken, Yunus, hep barış ve huzur yanlısıydı.⁶

XIII. Yüzyılın sonlarıyla XIV. Yüzyıl başları Anadolu tarihinin hiyerarşik ve sıkıntılı dönemidir. Bu dönem, Moğol akınlarıyla kurulu düzenin bozulduğu Selçuklu İmparatorluğu'nun içten çöktüğü, çeşitli Türk boylarının, beylerinin ayaklandığı, halktan ağır vergilerin alındığı, yağmacı saldırılarının sık yaşandığı, kuraklık ve kıtlıkla birleşen gerçek manada bir karmaşa hâkimdir. İnsanlar böylesine sıkıntı yaşadığı dönemlerde bir arayış içindedirler. Bunalım dönemlerinde, aydınlar tarihî devirleri anlamaya çalışırken sıradan insanlar arasında da bu konularda arayışlar artmaktadır. Böyle dönemlerde insanların zihinlerinde, kişinin kendisinin, ailesinin, milletin, insanlığın nereden geldiği ve nereye gittiği, nasıl ve niçini önemli problemler olarak belirlemektedir. Bunalım çağında ortaya çıkan tarih felsefesinin türü, kültürün hâkim tipiyle bağlantılıdır. Bunalım dönemlerinde sıkça ortaya çıkan ölüm, diriliş, yargılanma gibi sorular ilâhi menşeli olup yorumlara dayalı bir inançla cevaplandırılmaktadır. İslam tasavvuf anlayışı, bütün bu soruları cevaplandırırken bu dünyanın fâni ve imtihan yeri olduğunu vurgulamış, ilahi

---

⁵ Cahit Öztelli, **Yunus Emre Yaşamı ve Bütün Şiirleri**, 5. b., Özgür Yayınları, İstanbul, 1997, s. 15-16.

⁶ Sezai Karakoç, **Yunus Emre**, 2. b., Diriliş Yayınları, Ankara, 1974, s. 7.

yorumlarla birlikte sürekli ve sonsuz mutluluğun varlığını telkin ederek, bunalımdaki insanlara çıkış yolunu göstermiştir.⁷ Bu bağlamda, Yunus Emre’de etkili bir eğitim metodu olan şiiri kullanarak döneminin insanlarına içinde buldukları sıkıntılı durumdan bir çıkış noktası sunmaya çalışmıştır.

Yunus Emre, şiirlerinde bu mesajı dîni eğitim yoluyla vermeye çalışmıştır. Yunus, bu dünyanın durumunu büyük bir şehre benzetmektedir. İnsanların da bu dünyada yaşayıp bir gün kuş gibi uçup gideceklerini belirtmektedir. Dolayısıyla Yunus, insanların bu geçici dünyaya bağlanmaması gerektiği inancındadır. Bu münasebetle insanları uyarmakta ve insanların dünyadan bir gün gideceklerini unutmamaları gerektiğini hatırlatmaktadır.

Yunus Emre, şiirlerinde bu mesajı dîni eğitim yoluyla vermeye çalışmıştır. Aşağıdaki beyitlerde de bunu görmekteyiz.

Bu dünyanın meseli bir ulu şâra benzer

Velî bizim ömrümüz bir tiz bâzâra benzer⁸

Yunus Emre, bu dünyanın hakiki dünya olmadığını, mecâzi dünya olduğunu, bir rüya gibi gelip geçici olduğunu vurgulamaktadır. Dünyayı bahar mevsimine benzetmektedir ve zamanı gelince insanoğlunun da solup gideceğini ve hakikat dünyasında yeniden canlanacağını bize hatırlatmaktadır. Yunus’a göre hakiki dünyada rahat yaşamının yolu da bu mecâzi dünyayı iyi değerlendirip gerçek âlemi kazanmaktır.

C. SOSYAL VE KÜLTÜREL HAYAT

Anadolu’nun fethiyle başlayan doğudan batıya göç, Moğol akınlarıyla hız kazanmış, çok sayıda yetişmiş mutasavvıf, âlim, sanatkâr Anadolu’yu yurt edinmiştir. Yeni kurulan yerleşim merkezlerinde, yeni oluşumlar başlamıştır. Türkistan’dan gelen Ahmed Yesevî hâlifeleri, Rum abdalları adıyla bilinen Anadolu gazileri, Horasan erenleri Kalenderiler, Câmiler, sonradan Rifâi adını alan Ahmedîler yanında dini çıkar amaçlı kullandılar. Devlete karşı ayaklanmalar düzenleyen Babalılar, Hayderîler, Şemsîler,

---

⁷ Umay Günay, - Osman Horata, **Yunus Emre, Risaletü’n Nushiyye**, 1. b., T.D.V. Yayınları, Ankara, 1994, s. 8.

⁸ Günay - Horata, **a.g.e.**, s. 9.

Anadolu'dan Suriye'ye, Mısır'a, Hicaz'a kadar uzanan alanda merkezler kurarak kendi kabulleri çerçevesinde temsilciler yetiştirerek halkı kendi taraflarına çekmeye çalışıyorlardı. Yunus emre ise bütün şiirlerinde farklılıklara müsamaha göstermiş, birleşmeyi, hoş görmeyi, sevmeyi öğretmeye çalışmıştır.⁹

Yunus Emre'nin çağı siyasi çalkantıların, kültürel karmaşaların, korku ve umutsuzluktan kaçan, iktisadi imkânsızlık ve baskıların altında yaşama savaşı veren insanların çağıdır. Bu çağda tarikat zümreleşmeleri, esnaf teşkilatları, âlimler, mimarlar, tüccarlar, sanatkârlar sayesinde Anadolu'ya yerleşen Türkler yaşama güçlerini kaybetmemeye çalıştılar. Esas etki ve bütünleşme Yunus Emre gibi gönül ve aşk sanatkârları, Yunus Emre gibi her çağın insanını kucaklayan müsamahalı ve sevgi dolu sanatçılar, düşünürler sayesinde olmuştur. “*Yaratılmışı severiz Yaratan'dan ötürü*” diyor Yunus Emre. Çünkü sevgi birleştiricidir, yaşatıcıdır. Sevgi hayatı güzelleştirir, yaşama gücünü artırır, dünyayı bütün olumsuzluklarına rağmen yaşanır hale getirir. Yunus'un anlattığı, telkin ettiği, halkla bütünleşen “insani ve ahlaki değerler” sayesinde Anadolu'nun Türkleşmesi ve vatanlaşması hızlanmıştır.

---

⁹ Günay - Horata, a.g.e., s. 10-11.

II. YUNUS EMRE’NİN HAYATI VE ESERLERİ

A. HAYATI

Yunus Emre’nin hayatı ile ilgili kesin ve doğru bilgilere sahip değiliz. Tahmini olarak 1238-1240 yılları arasında doğduğu bilinmektedir. Sivrihisar’lı, Karaman’lı veya Bolu’lu olduğu, ayrıca Eskişehir’e bağlı, Sakarya ve Porsuk nehirlerinin birleştiği bölgede bulunan Sarıköy’de yaşadığı için oralı olma ihtimali olmakla beraber doğum yeri tam olarak bilinmemektedir.¹⁰

Yunus Emre, Anadolu Selçuklu Devleti’nin dağılmaya ve Anadolu’nun çeşitli bölgelerinde küçük-büyük Türk Beylikleri’nin kurulmaya başlandığı XIII. yüzyıl ortalarından, Osmanlı Beyliği’nin filizlenmeye başladığı XIV. yüzyılın ilk çeyreğinde Orta Anadolu bölgesinde doğup yaşamış bir Türkmen kocası, şair bir erendir.

Yunus Emre’nin nerede doğduğu, nerede eğitim gördüğü, nerelerde kaldığı, nasıl yaşadığı hususlarında da rivayetlerden öte bilgi yoktur. Ancak Yunus, Bütün bir milletin sevgilisi olmuş ve her devirde milletin gönlüne girmeyi başarmıştır. Herkes gönlünce Yunus’a bir memleket belirlemiş, kimi bizim memleketten demiş, kimi de hayır, asıl bizim memleketten diye sahiplenmiş ve bu siz biz davası bitmemiştir.¹¹

Yunus Emre’nin hayatında mesleğinin ne olduğu, ne iş yaptığı hakkında da herhangi bir bilgiye sahip değiliz.¹² Bilinen bir nokta varsa, derviş ve şeyh olarak ömrünü tekkede geçirmedir. Onu Karaman’lı göstermek isteyenler, zengin bir kimse olduğunu, sürü besletip sattığını ileri sürülmektedirler.¹³ Sarıköy’lü olduğunu iddia edenler ise, Yûnus’un ekinci olduğunu, çiftliğini zaviyesine vakıf ettiğini idda etmektedirler. İki görüşde doğru olabilir. Çiftçilik ve hayvancılık bir arada yürütülebilir. Zaten çiftlik

---

¹⁰ **Yunus Emre Divanı**, (Türk Klâsikleri, Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi Yayın Kurulunca hazırlanmıştır), 2. b., Dergâh Yayınları, ts., s. 11.

¹¹ Mustafa Necati Bursalı, **Yunus Emre Hayatı ve Bütün Şiirleri**, Çile Yayınları, İstanbul, 1980, s. 13.

¹² Sevgi Gökdemir - Ayvaz Gökdemir, **Yunus Emre Güldeste**, 4. b., Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1996, s. 14.

¹³ Hüseyin Arif, **Divanı Ve Hayatı İle Yunus Emre**, Hicret Yayınları, İstanbul, 1977, s. 17.

işletmek ikisini bir araya toplamak demektir. Çiftlik sahibi olmak, ekincilik yapmak Yunus'un tasavvufu uğraşmasına, tekkelerde feyiz almasına ve feyiz vermesine engel olmazdır. Ancak, onun sadece bir derviş ve şeyh olarak yaşadığını anlatan bir notta görülmemiştir.¹⁴

B. AİLESİ VE SOYU

Bazı rivayetlerde, Yunus Emre'nin ailesi Karaman'a Horasan'dan gelmiş, Karaman'da yerleşip kendi adlarına bir köy kurmuşlardır. Babasının adı İsmail'dir. Yunus'un, nerede doğduğu ile ilgili çeşitli rivayetler vardır, Karaman'da doğduğu da bu rivayetlerden biridir. Göçten çok sonra, Kendisi kırışçı Baba olarak bilinmiş, oğullarından birine de İsmail adını vermiştir.¹⁵ Bir başka eserde de Yunus'un ailesi hakkında hemen hemen aynı bilgiler verilmektedir.

C. ESERLERİ

Yunus Emre'nin "Divan" ve "Risâletü'n Nushiyye" olmak üzere iki eseri mevcuttur.

Risâletü'n-Nushiyye, başlangıçla beraber 563 beyitten oluşmaktadır. Eser, belli bir plana göre yazılmakla birlikte eserin dili, Yûnus'un ilâhilerine oranla daha az şiir özelliği taşımaktadır. Soyut kavramlar kişiselleştirilmiştir. Hikâyeleştirme tekniği kullanılarak bilgi vermek amacıyla yazılan bir eser olan Risâletü'n-Nushiyye, insanın, insân-ı kâmil olma yolunda yaşadığı sülûk denilen manevî yolculuğunu anlatmaktadır. Yûnus, bu manâ yolculuğunu anlatırken zamanın sosyal ve kültürel değerleriyle, mücâhede, aşk, muhabbet, kanaat, ıstırap gibi ledünnî (ilâhi sırlara ait) hâllerin evrensel kavramlarını kaynaştırıp kısmen sembolik bir mesnevî kaleme almıştır.¹⁶

Yunus Emre'nin gerek Risâletü'n-Nushiyye isimli eseri, gerekse şiirleri, tabiatı tasavvufa göre idrak etme, dünyayı Tanrı'nın istediği şekilde yaşama yollarını anlatan,

---

¹⁴ K. Faruk Timurtaş, **Yunus Emre Divanı**, Tercüman Kitapçılık, 1972, s. 17.

¹⁵ Memet Fuat, **Yunus Emre Yaşamı, Düşünce Dünyası, Sanatçı Kişiliği ve Seçme Şiirleri**, 1. b.,Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 1995, s. 13.

¹⁶ Mustafa Tatçı, , **Yûnus Emre Divân ve Risâlet'ün- Nushiyye**, Sahhaflar Kitap Sarayı, İstanbul, 2005, s. 43.

insana kendisi ile başa çıkmayı öğreten kıymetli bir eserdir.¹⁷ Dolayısıyla çalışmamızda temel gayesi öğreticilik olan bu eser üzerinde yoğunlaşılacaktır.

---

¹⁷ Günay, - Horata, **a.g.e.**, s. 16.

İKİNCİ BÖLÜM

YUNUS EMRE'YE GÖRE İNSAN VE TABİATI

Yunus Emre, Risaletü'n - Nushiyye isimli eserinde insanın iç âlemini kendine özgü ifade ve kavramlarla anlatmaktadır. Yunus Emre, insanı en temel anlamda ontolojik açıdan ele alır ve değerlendirir. Onun eserlerinde yalın ve özlü bir şekilde dile getirilen kendine özgü bir tabiatı olan insan modeli vardır. Bu insan, çevresiyle uzlaşabilen, paylaşabilen, sağlıklı iletişim kurabilen, kendi kendine yeten ve çevresiyle barışık yaşayabilen, insan olma yollarını ve gereğini öğrenmeye çalışan bir insandır. Sevgiden çok söz edilip sevgisizliğin yaşandığı şu yıllarda, içgüdülerle sevgilerin yaşanamayacağını bilinmesinde yarar vardır. Sevgi ve saygıya dayalı, ahenkli, sağlıklı ilişkiler için öncelikle yetişkin ve olgun insan kişiliğine sahip olmak gereklidir. Bu da emek harcıyarak eğitim ve öğrenimle kazanılabilmektedir. XXI. Yüzyılda yeni çağdaş Türk medeniyetinin doğması istenmekte ve beklenmektedir. Bu medeniyet, farklılıkları zenginlik olarak görebilen, bir söz ile “*ağulu aşu yağ ile bal*” edebilen bir anlayışın ürünüdür. Yeni ve gerekli bilgileri, eserleri üretebilen, dün, bugün, yarın arasındaki bağı görebilen; değişmeyi, yozlaşma ve özünden uzaklaşma değil, gelişme anlamında yaşayabilen bir yaklaşıma sahiptir. Yeteneklerini milletlerin, dolayısıyla insanlığın yararına kullanabilen örnek ve standart insan tiplerinin oluşmasında, Yunus Emre'nin sıcak, estetik ve öğretici insan tasavvuru vardır.¹⁸

Eğer Yunus Emre'nin yaptığı gibi, kötülük yapana karşı insanî bir şekilde karşılık verilebilirse, hatta gönül yıkmamaya, kalp kırmamaya dikkat edilebilirse; inancı, siyasi kanaati ne olursa olsun, bütün insanlar sevilebilir. Gurur ve kibir gibi kötü huyları bir kenara bırakıp alçak gönüllü olunursa; kin, nefret, haset ve düşmanlık gibi bizi

---

¹⁸ Günay - Horata, a.g.e., s.IX.

insanlığımızdan uzaklaştıracak olumsuz duygulardan kendimizi kurtarabilir, hem kendimiz daha huzurlu ve mutlu bir insan oluruz, hem de toplum daha sağlıklı ve sağlam bir yapıya kavuşur. Bu anlayışın tesis edilebilmesi için Yunus Emre'nin insan anlayışının temel kavramlarının bilinmesi önemlidir.

1. Tamah-Kanaat

Yunus, insan gönlünü büyük bir ülke gibi düşünmektedir. Çünkü mutasavvıflara göre, insan gönlü, bütün kâinata sığmayan ancak Allah'ı içinde barındıracak kadar da büyüktür. Bu gönül ülkesini almak isteyen, iki güç bulunmaktadır. Bunlardan biri şeytanî diğeri Rahmanî olup kendilerinin de orduları mevcuttur. Biri “şeytani”, diğeri de “Rahmani” olmak üzere iki güç ve bunların da kendilerinin orduları vardır. Rahmani askerlerin sayısı on üç bin; Şeytanilerinki ise dokuz bindir. Bunların görevleri nifak ve şirk olan “Nefs” sultanının dokuz oğlu vardır. Onun en büyük oğlu ise, dünyaya bile sahip olsa yine de doymayan “tamâ” dır.¹⁹

Yunus Emre beyitlerinde tamâyı şu şekilde tasvir eder:

Bin er tonlu tururlar kapusunda
Esîr itmiş cihânı tapusunda²⁰
Sever dünyayı çün oldur imanı
Susuzdur dünyeye kanmaz revanı²¹

Yunus Emre, burada “tamah” ın toplumsal olarak büyük bir tehlike olduğunu düşünmektedir. Bu nedenle insanlar, arzularının peşinden gitmemelidirler. Zira nefislerine uymaları halinde kendileri tehlikede olur. Bu da “dava” ile değil ancak “ma’na” ile olabilir. Yunus Emre bir beyitinde bunu çok güzel ifade eder:

---

¹⁹ Günay - Horata, **a.g.e.**, s. 68.

²⁰ Günay - Horata, **a.g.e.**, s. 68.

²¹ Günay - Horata, **a.g.e.**, s. 68.

Ben gelmedim davâ için, benüm içüm sevü için

Dostun evi gönüllerdür, gönüller yapmaya geldim.²²

Diyan Yunus Emre, sevgi ve saygıya olan bağılığını göstermektedir. Bir başka beyitinde de bu gerçeği şöyle dillendirmektedir:

Neyi sever-*isen* imânun oldur

Nice *sevmeyesin* sultânun oldur²³

Bitmek bilmeyen arzularının peşinde giden nefis, bu durumdan kurtulmanın yolunu arar, “Akl”a gelir ve ondan bu sıkıntıdan kurtulmasında yardımcı olmasını ister. Akıl da ona, “tamâ Hapsi”nden kurtulmanın çok zor olduğunu, çünkü onun çevresinde “nefsin kulları” olan demir yürekli, güçlü kimselerin beklediğini; ancak kendisine daima canlarını kurtardıklarını söyleyerek, kanaat’i çağırır. Tamâ, ipek elbiseli, Burak atlara binmiş, fakr içindeki Kanaat askerlerini görünce, her şeyini bırakır ve kaçar. Gönül ülkesi de Tamâ askerlerinden kurtulur. Şair, Tamah ile Kanaat mücadelesini, gerçek bir savaş sahnesi tasavvuru içinde göz önünde canlandırır.²⁴

Tamâ’dan *kurtarırlar* il ü şehri

Tamâ’dan *leşkerin* cebrî vü kahrî²⁵

Kanaat, gönül ülkesini kazandıktan sonra, insanlar huzur içinde hayatlarını sürdürürler. Artık orada, ne bir kıtlık ne de âfet olur. İnsanlar ibadetle meşgul olurlar ve ilâhi aşk şarabını içerek ebediyete ulaşırlar. Yunus Emre, dizelerinden de anlaşıldığı gibi insanları aşırı isteklerinden özlerine dönmeyi, onlara ilâhi aşk şarabını içirip Allah’ın

---

²² Günay - Horata, **a.g.e.**, s. 75, 76.

²³ Günay - Horata, **a.g.e.**, s. 69.

²⁴ Günay - Horata, **a.g.e.**, s. 69.

²⁵ Günay - Horata, **a.g.e.**, s. 70.

huzuruna çıkartır. Buradan onun, düşündüğü insan tasavvuru ve toplumsal hayat görüşü de anlaşılmalıdır.²⁶

2. Kibir-Tevazu

Yunus Emre, doyumsuzluktan kurtulan ve kanaatkâr olan insanın, aynı zamanda mütevazı olması gerektiğini ifade eder. Zira Kanaat için en büyük tehlike kibir'dir. Yunus Emre, onu dağ başında durup yol kesen eşkıyalara benzetir. Bu nedenle Akıl, Kanaat'e bir casusunu göndererek, Kibrin kölesi olmamasını; çünkü bu durumda kibirli olan insanların perişan olduklarını anlatır:

Akıl dir cāsusa yort imdi girü
Kanâata haber benden degirü²⁷

İnsan, kibre uymamalıdır; zira onun insana hiçbir yararı yoktur, zararları çoktur. Kibirli insan huzurlu ve imanlı olamaz. Onlar bu dünyada cansız varlıklar gibidirler. İnsanlar, ölmeden önce kibri yok etmeli ve hakikate ulaşmalıdırlar. Çünkü bu geçici dünyada kimse kalmamıştır ve kalmayacaktır. Herkes bir gün ölecek, kibirli olan insanlar cehenneme gireceklerdir.²⁸

Beş on gün ömr için *girü* kayıkma
Bu fânî dünyanın *nakşına* bakma²⁹

İnsan için önemli bir engel kibirlilik, büyüklenmek ve inatla hareket etmektir. Kibir ve gurur, insanların başkalarından yardım istemelerini engeller.³⁰ Hatta görerek inandıkları

---

²⁶ Günay - Horata, **a.g.e.**, s. 68, 69, 70.

²⁷ Günay - Horata, **a.g.e.**, s. 71.

²⁸ Günay - Horata, **a.g.e.**, s. 72.

²⁹ Günay - Horata, **a.g.e.**, s. 72.

³⁰ Alak, 96/ 6-7.

ve yakinen bildikleri zulüm ve kibirlerinden dolayı inkâr ederler. Böyle bir psikoloji insanı karanlığa götürür.³¹ Onun bu psikolojisi, onda giderek kendi yaptıklarının en güzel ve en doğru olduğu yolunda bir kanaat uyandırır. Böylece onları en güzel davranışlar olarak görmeye başlar.³² Kendilerinde oluşan inatçılık huyu ise onların felaketine sebep olur.³³

Ancak sağlıklı düşünebilen bireyler için kibir ve gurur kadar insanda hoş görülmeleyen hiçbir özellik yoktur. Geçmiş bir damla meni, sonu bir avuç kokmuş et ve kemik, ortası ise kan ve helâ malzemesine depoluk eden bir canlı ceset. Genellikle; ilim, maddiyat, güç, güzellik, mevki ve rütbe, soy ve asalet, taat ve ibadet gibi sebeplerle insanlar kendilerini üstün görür ve mağrur olurlar.³⁴

Yunus, insana aslını hatırlatmakta, deyim yerindeyse hammaddesine dikkat çekerek kibirlenecek bir halinin bulunmadığına işaret etmektedir. Maddi varlığının kıymetsizliği gözler önüne serilerek insana değer katan şeyin, suret değil özü olduğu, bunun da insanın manevi eğitimi ile yücelmesine bağlı olduğunu anlatmaya çalışmaktadır.

İnsan, kötü ahlak içinde özellikle kibirli olmaktan, yani kendini başkalarına karşı üstün görmekten korunmalıdır. Zira ilim, başkalarının faydalanması için alçak gönüllü olmayı ve bazen halkın seviyesine inmeyi gerektirir. Kendini büyük görmekse buna engel olur. Böyle bir ilim sahibinden halk da öğrenci de faydalanamaz. Yunus Emre, Kibri utangaç bir insan gibi, Akl'ın huzuruna getirterek ona kibirden kurtulmak istediğini söyler. Akıl da ona, kurtulmanın yolu olarak “tevazu”yu önerir. Tevâzu askerleri de Akl'ın sözü biter bitmez oraya ulaşırlar. Bunu gören kibir kaçmaya başlar. Dağlar, ovalar savaş çılgınlıklarıyla dolar. Kibir, dağ başında kışa sataşırken, “Tevazu” ise ırmak olup denize ulaşır.³⁵

Yunus Emre'nin burada tasvir yöntemini kullandığı görülmektedir. Tasvir yöntemi sayesinde insanlar, daha kolay öğrenir ve öğrendiklerinin kalıcılığı daha fazla olur. Allah, Kur'an'da benzetmelerle, hayal âlemindeki sıkışmalarla bilgi âlemindeki boş alana köprü

---

³¹ Nahl, 16/14.

³² Fatır, 35/8.

³³ Abdurrahman Dodurgalı, **Ailede Çocuğun Din Eğitimi**, 2. b., Marmara Üniv. İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, İstanbul, 1998, s. 54.

³⁴ Selahaddin Kaptanağası, **İrade Terbiyesi Ve İslâm**, Türdav Basım Yayınları, İstanbul, 1976, s. 74.

³⁵ Günay - Horata, **a.g.e.**, s. 73.

kurar. Şu ayeti, tasvir yöntemiyle eğitime örnek olarak gösterebiliriz: “Allah’dan başka dostlar edinilenlerin hali, kendine bir ev yapan örümceğin hali gibidir. Hâlbuki evlerin en zayıfı muhakkak ki örümcek yuvasıdır, eğer bilselerdi”³⁶

Tevazuyu insanlığın temeli sayan Yunus Emre, konunun sonunda sözü kendisine getirerek, herkese mütevazı olmayı ve başkalarına karşı yumuşak davranmayı önerir.³⁷

Tevazu; bilgi, makam ve mal, mülk bakımından kendinden altta olan kimselere karşı kişinin kendisinde bir üstünlük görmemesi, büyüklük hissine kapılmamasıdır. Bu tavır muhataba önem vermekle ilgilidir. Kur’an’da insanların Allah katında değerlerini belirleyen bir takım özelliklere değinmekle birlikte insan, sadece insan olması bakımından bile kıymetli sayılmaktadır.³⁸

Eğitimcide olması gereken özelliklerden birisi de tevazudur. Tevazu, ilim, makam ve malca kendinden aşağı olanlara karşı kişinin kendisinde bir üstünlük görmemesi olduğuna göre, öğretmen, gerek toplum içinde halka, gerek okul içinde öğrencilerine karşı mütevazı olup kendini üstün görmemesidir.³⁹

Öğretmenin, insanlık vasıflarını yerine getirmekle birlikte hocalık görevini yerine getiren öğrenciye ve kendisine soru soran insanlara karşı mütevazı ve son derece uyumlu olması gerekir.⁴⁰

3. Öfke-Sabır

Yunus Emre, öfkeyi son derece acımasız, her şeyi yakıp yıkan, zalim bir savaşçı olarak tasvir eder:

---

³⁶ Ankebut, 29/41.

³⁷ Günay - Horata, **a.g.e.**, s. 74.

³⁸ Ahmet Koç, **Kur’an’da İnsan Ve Hz. Muhammed Din Eğitimi Açısından Bir Yaklaşım**, Rağbet Yayınları, İstanbul, 2005, s. 193.

³⁹ M. Faruk Bayraktar, **Öğretmen/Öğrenci Münasebetleri**, 2. b., Marmara Ün. İlahiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul, 1987, s. 150.

⁴⁰ M. Faruk Bayraktar, **İbn Cemaa’dan Öğretmen ve Öğrencilere Öğütler**, Marmara Ün. İlahiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul, 1997, s. 54.

Benüm *ileyüme* kim katlanısar
Ki hışmumdan *deniz* oda yanısar⁴¹

Nereye kim *varam* başlar kesilür
Kime boşar-isem olokdem ölür⁴²

Öfke bu şekilde kendisini överken, Akıl, elinde asasıyla çöpü bile çiğnetmekten çekinen bir sufi olarak gelir ve kendisini tanıttıktan sonra, Öfke'yi detaylı bir şekilde kötüler. O, insan gönlünü bir eve, öfkeyi bir hırsıza benzeterek, buna mukabil dikkatli olmak gerektiğini; yoksa bir gün hırsızın ansızın eve girebileceğini söyler. Hırsız eve girdikten sonra ise, insana hükmeden, artık kendisi değil, öfkesi olur:

Gâfil olma *evüne* uğrı gele
Katı uyur-isen *dîvarı* dele⁴³
Ev ıssı uykuda *uğrı* kıvanur
Dutar ta'cil işin uyana sanur⁴⁴

Akıl, daha sonra öfkeye kul olan insanların ibadetlerinin de işe kabul olunmayacağını; bunların “kâl”den “hâl”e geçemeyeceklerini; bundan dolayı bir an önce gafletten kurtulmaları gerektiğini söyler.⁴⁵

Öfke, içinde olduğu kötü durumdan kurtulmak için Akıl'dan yardım ister. Akıl da ona, gafletten uyanarak gerçek anlamda kul olmasını önerir ve askerlerinden Sabr'ı çağırma taleb eder. Sabır gelince de gönül şehrini alan öfkeden iz kalmaz. Her yerde güven hâkim olur; insanlarda mutluluk ve güven içerisinde yaşarlar. Yunus konunun

---

⁴¹ Günay - Horata, **a.g.e.**, s.74.

⁴² Günay - Horata, **a.g.e.**, s.74.

⁴³ Günay - Horata, **a.g.e.**, s. 75.

⁴⁴ Günay - Horata, **a.g.e.**, s. 75.

⁴⁵ Günay - Horata, **a.g.e.**, s. 74, 75.

devamında, bir kuyuya atılan ve sabrı sayesinde buradan kurtulmayı başaran Hz. Yusuf kıssasını anlatarak, sözü kendisine getirir ve sabrı tavsiye eder.⁴⁶ Çünkü Allah, sabredenlerle beraberdir⁴⁷.

Kimden öğüt istersem sabır gösterür bana
Sabrımın *perdesini* mahabbet odı yakdı⁴⁸

Eyyublayın *sabreyle* Ya'kûblayın çok agla
Yûsuf-sifât sen dahı Ken'an irişince⁴⁹

Sevgi, merhamet gibi hislerin yanında kötülüğe yönlendirebilecek öfke, nefret gibi duygular da vardır. Çocukları saldırganlığa iten davranışların başında bencillik, kıskançlık gibi heyecanlar gelir. Bunlar içsel olmakla birlikte herhangi bir uyarıcının etkisiyle öfkelenmek, kızmak şeklinde olumsuz sayılabilecek davranışlara sebep olabilmektedir. Bunun temelinde kaygı, merak, yalnızlık, üzüntü, haksızlık, kıskançlık gibi duygular vardır. Bu duygular bir süre sonra öfkeye, kırgınlığa dönüşmektedir.⁵⁰

4. Cimrilik-Cömertlik

Yunus Emre, bazı beyitlerinde hasedlik ve kinden söz eder. Bunlar kendi bildiklerini yapan, kötülük askerlerinin rehberidir. Kıskanç ve kindâr bireyler daima dert ve sıkıntı içerisinde dirler. Çünkü onlar, huzur içindeyken bile sıkıntılarında kahrolan, kendi kazdıkları kuyuya düşen insanlardır. Dünyada, bunlar kadar kendi kendilerine zarar veren hiçbir kimse yoktur. Yunus bir beyitinde:

---

⁴⁶ Günay - Horata, **a.g.e.**, s. 76.

⁴⁷ Bakara, 2/ 153.

⁴⁸ Günay - Horata, **a.g.e.**, s. 76.

⁴⁹ Günay - Horata, **a.g.e.**, s. 76.

⁵⁰ Fatih Menderes Bilgili, **Çocuğun Din Eğitimi ve Karşılaşılan Güçlükler**, Beyan Yayınları, İstanbul, 2005, s. 121.

Diyem sana *bahîlün* neyidügin

Sakınur kendüden *kendü* yidügin⁵¹

Yunus burada, cimriliğin ne kadar kötü olduğunu anlatmaya başlar. Cimri insanların kazancından ne başkalarına ne de kendisine fayda yoktur. Ancak insanlar istese de, istemese de elindekiler elbette bir gün alınacaktır. Bu dünya Hz. Süleyman'a dahi kalmamıştır. Cimri olmak, aynı zamanda yaratılanı yaratandan ayırır. Allah, insan neye lâyıksa onu verir. Bu nedenle herkes, nasibine razı olarak başkalarına faydalı olmaya çalışmalıdır. Çünkü onlara zekâtsız mal hiçbir zaman huzur vermez. Cimri kimseler de, her zaman sıkıntı içerisinde olacaklardır. Aslında onlar insandan da sayılmaz. Bunlar, ne Allah'tan korkarlar, ne de insanlara faydalı bir iş yaparlar. Buna rağmen Allah çok cömerttir. Her gün yeni giyecek, yeni yiyecekler verir. Herkes fazlası ve eksigi olmadan hakkını alır.⁵²

Yunus Emre, Cimri kimseyi Akl'ın huzuruna getirterek, kendi perişan hâlini anlatıp ondan yardım istemesini tavsiye eder. Akıl da ona cömertliği önerir. Cimri de bütün mallarını gönlünden çıkartır. Yunus, gönlünden cimriliği çıkaran kimseye, maddi olan her şeyi bırakıp Allah'a ulaşmayı tavsiye eder. Her şeyi terk eden gönül erleri, ne cennete ne de hûrilere bakarlar. Asıl amaçları Allah'a kavuşmaktır; bu sebeple iki cihanın da onlar için önemi yoktur.⁵³

Ki yüzbin *da'vî* kılan ana irmez

Anun izi tozını kimse görmez⁵⁴

Sahî bir kişidür uçmaga bakmaz

Kî tâc u *hulleye* hûriye akmaz.⁵⁵

---

⁵¹ Günay - Horata, **a.g.e.**, s. 77.

⁵² Günay - Horata, **a.g.e.**, s. 76.

⁵³ Günay - Horata, **a.g.e.**, s. 78.

⁵⁴ Günay - Horata, **a.g.e.**, s. 78.

⁵⁵ Günay - Horata, **a.g.e.**, s. 79.

Yunus burada, maddeye önem verilmemesi gerektiğini, manaya önem verdiğini belirtmektedir. Bundan dolayı cömert insanların, karşılıksız hayır işleri yaptıklarını belirtmektedir. Cömert insanın gözünün dünya metağında olmadığını, onların dünyayı terk ettiğini ifade etmektedir.

5. Gıybet-Doğruluk

Yunus Emre, burada önce doğru yolu insan aklının mantığı düzeyinde buldurmayı amaçlamış, daha sonra da “irfan” yolunu göstermiştir. Gıybeti insanın ağızındaki “hayzı” olarak düşünen Yunus Emre, bunun onu küfre kadar götürebileceğini düşünür. Ona göre, kin ve gıybet bir katrana benzer. Katrana ise bal konulamaz.⁵⁶

Gözi yok yir *içer* dünyâyı görmez
Togar ay u *güneş* o anı görmez⁵⁷

Anunçün *gözleri* hicâb içinde
Kalur zulmât-ile ol hâb içinde⁵⁸

Yunus Emre gaflete kapılmış bireylerin gözlerini açarak iç dünyalarını kötülüklerden arındırıp “Dost”a ulaşmayı tavsiye eder. Bu da yalnız sevgi ile olur. Sevgiden uzak gözlerin Dost’u görmesi mümkün olamaz. Bu göz ise beden gözü değil, eşyanın arasındaki mutlak gerçeği görebilen “can” (gönül) gözüdür. Yunus, insanın gördüğünü söylemesinin gıybet, görmediğini söylemesinin ise büyük bir iftira olduğunu belirterek, sözün toplumsal olarak taşıdığı öneme vurgu yapar.⁵⁹

Yunus’a göre, birey kendisine döndüğü zaman başkaları hakkında gıybet etmekten vazgeçecektir. Gözü, gönülden bakan kimsenin, doğruluktan başka sözü yoktur. O,

---

⁵⁶ Günay - Horata, **a.g.e.**, s. 79.

⁵⁷ Günay - Horata, **a.g.e.**, s. 80.

⁵⁸ Günay - Horata, **a.g.e.**, s. 80.

⁵⁹ Günay - Horata, **a.g.e.**, s. 81.

kimseyi suçu için kınamaz. Başkaları hakkında gıybet eden kimse ise kendisini unuttur. İnsan, kendi “zeval” ini görseydi, hiç kimseyi anacak hali kalmazdı.⁶⁰

Yunus, Gıybet’i Akl’ın yanına getirir. Akl’da, kendisinden yardım isteyen Gıybet’e, doğruluğu dost edinmesini önerir, sonra da doğruluk, yardımcılarını çağırıp Gıybet’in evini yerle bir eder. Yunus bundan sonra doğruluk üzerinde durarak, doğru bireylerden bütün kötülüklerin gideceğini söyler. Çünkü onların gönlünde iman nuru yanmış ve karanlıklar kovularak Hakk’ın emirlerine uymuşlardır.⁶¹

Fidi cânım sana iyi togru varan
Müşâhade bulur anı başaran⁶²

Ezel ebed *ne* ola togrulara
Zahir bâtın *hicâb* olmaz bulara⁶³

Yunus Emre bu beytinde, doğruların ezel ve ebedle yani zaman kavramıyla öğrenilemeyeceğini; hiçbir zamansal kavramın doğruları, hak ve hakikatleri kuşatamayacağını ve etkisi altına alamayacağını ifade etmektedir. Doğrular zamana göre değişmez; doğru, her zaman ve her yerde doğrudur. Devamında da doğrunun iki kısmı iç ve dış hakikatlerin, ezel ve ebed kavramı yani zamansal değerler tarafından mutlaka ortaya çıkacaklarını belirtmektedir.

Netice olarak Yunus Emre, insan hayatını ve insanın şahsiyetini sabır, cimrilik, gıybet, doğruluk gibi içtimai boyutu da olan ahlaki erdemler ve hasletler üzerine oturtmaya çalışmakta, bunların korunması ve geliştirilmesine önem vermektedir. Böylece dostluğun, kardeşliğin ve toplumsal barış ve huzurun zemini oluşturulmaya çalışılmaktadır

---

⁶⁰ Günay - Horata, **a.g.e.**, s. 81.

⁶¹ Günay - Horata, **a.g.e.**, s. 82.

⁶² Günay - Horata , **a.g.e.**, s. 82.

⁶³ Günay - Horata , **a.g.e.**, s. 82.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YUNUS EMRE'YE GÖRE DİN EĞİTİMİNİN ESAS VE İLKELERİ

Kişi kendisiyle yüzleşmekten mutlu olmaz. Farkındalık insandaki kaygıyı çoğaltır ama kaygıların başı da anlamsızlık kaygısıdır. Bu dünyadaki varoluşumuzu açıklamak için bütün anlamları anlamlandıran bir anlam isteriz.⁶⁴ Kişi hayatını anlamlandırabilmesi için özgür bir yaşam ve bu yaşamın sorumluluğunun bilincinde olması için akıl ve düşünce eğitiminin önemli bir rolü vardır. Bu bağlamda aşağıda Yunus Emre'nin aklın eğitimi ve buna bağlı olarak da insandaki düşünebilme yetisinin eğitimi konusu incelenecektir.

1. Aklın Eğitimi ve Aklın Kullanılması

Akıl, insanda var olan ve bedendeki yeri, işleyişi keşfedilemeyen, düşünce, anlama ve tedbir alma hassası, idrak, anlama, fehim, kavrayış, zekâ olarak tanımlanır.⁶⁵

Tümevarımsal veya tümdengelimsel yapıdaki mantıksal süreçlere dayanan ve sıkıntıları çözmeye yönelik olarak işleyen mantıklı, tutarlı, bir düşünme sistemidir.⁶⁶

İslâm dini, akılı sahip olduğu yüksek seviyeden hiçbir zaman aşağı indirmemiştir. Aklın dini delillerden biri olduğuna bütün İslâm bilginleri hemfikirdirler. Bundan dolayıdır ki, bizim akıl ilkelerimizde aklın iyi karşılamayacağı hiçbir şey yoktur.⁶⁷

Kendisiyle barışık olmayan kişinin çevresiyle barışık olması beklenemez, böyle kişiler çevreleri ile sağlıklı iletişim kuramaz, insanlığa faydalı birey olamaz. Bundan dolayı kişi, her zaman düşünerek hareket etmelidir. Yunus Emre'nin aşağıdaki beyitleri bu durumu çok iyi açıklamaktadır:

---

⁶⁴ Kemal Sayar, **Olmak Cesareti**, 4. b., Timaş Yayınları, İstanbul, 2010, s. 27.

⁶⁵ Mehmet Doğan, **Büyük Türkçe Sözlük**, 18. b., Pınar Yayınları, İstanbul, 2005, s. 31.

⁶⁶ Selçuk Budak, **Psikoloji Sözlüğü**, 1. b., Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara, 2000, s. 27.

⁶⁷ Ahmed Naim Babanzâde , **(Notlarla Sadeleştiren Recep Kılıç), İslâm Ahlâkının Esasları**, T.D.V. Yayınları, Ankara, 1995, s. 30.

Akıl anun *sözin* çünkim işitdi
Tefekkür *eyleyüp* kendiye gitti⁶⁸

Akıl Allah'ın varlığının delillerindendir. Akıllı kimse Allah'ı bilir ve bu bilgisiyle kâmil bir insan olur. İnsanın hayatında karşılaşacağı olaylar karşısında aklını kullanması, onun hayatta mutlu olmasını sağlar ve hatalarını en aza indirir. Zira insanoğlu kendisini, düşünerek ve aklını kullanarak eğitebilir.

Çü gine geldi 'akl öğütler anı
Bize gelenlerin kurtuldu cânı⁶⁹

Yunus, burada asıl gerçeğe, akılı kullanarak ulaşılabileceğini belirtmektedir. Yunus'a göre insan dünya sıkıntılarından akıl yoluyla kurtulabilir. Eğer, insan her an aklını kullanırsa sıkıntısı en aza iner, olduğu zaman aklın yardımıyla kolay bir şekilde bulunduğu durumdan kurtulur.

Akıl, bilgi üretme merkezidir. Yunus'un bu merkezi eğitmekteki gayesi, insanın inançlarını bâtil sistemlere karşı muhafaza etmektir. Ayrıca bu şekilde dünya işlerini ve kendi günlük ihtiyaçlarını gidermede gerekli olan bilgiye bireyin sahip olması hedeflenir. Yunus Emre bu durumu şu beyitte vurgular.

Eğer sen akıl-isen gel beni gör dir
Timar eyle benüm derdüme ir dir⁷⁰

Günlük hayatımızda fikir, tefekkür, nazar, mantık, zekâ ve zihin gibi çeşitli kavramlar duyarız. Bu kavramlar bizim akıl ve düşünce yönümüzü gösterir.⁷¹

---

⁶⁸ Günay - Horata, **a.g.e.**, s. 110.

⁶⁹ Günay - Horata, **a.g.e.**, s. 110.

⁷⁰ Günay - Horata, **a.g.e.**, s. 108.

Kur'an'da akla ve düşünmeye büyük önem verilmektedir, bu konuya örnek pek çok ayet vardır. Aşağıdaki ayet onlardan biridir:

*“Yeryüzünde türlü türlü renklerle, her çeşitten bitki ve hayvan olarak sizin için yarattığı daha neler neler var! Elbette bunda düşünen kimseler için alınacak ibret var.”*⁷²

Yukarıdaki ayetten de anlaşılacağı üzere, yeryüzünde var olan her şeyin düşünerek idrakine varılır. Eğitimde akla yönelmek ve düşünmek, düşündürmek büyük bir önem arz etmektedir. Aklın görevi de, o'na başvuranlara yol göstermek ve buldukları sıkıntılardan kurtarmaktır.

İnsan, aklıyla bütün varlıklardan özellikle hayvanlardan ayrılmaktadır. İnsanı ve insanlık hakikatini ortaya çıkaran ve tarif eden özellik, insanın akıllı olmasıdır. İnsanı en kısa ve tam olarak anlatmak ve tarif etmek istediğimizde, şunu söyleyebiliriz: *“İnsan akıllı bir varlıktır”*. İnsanın yeryüzünde Allah'ın halifesi şerefine nail olmasını sağlayan değer ve kıymeti, insanın akıllı bir canlı olmasıdır. Diğer taraftan Akli kullanma ve düşünme yetisi, öğretilmesi ve geliştirilmesi gereken bir melekedir. İnsan, kendisini çevreleyip saran ve karşı karşıya kaldığı her şeyi akıl süzgecinden geçirmelidir. Bunların üzerinde derinlemesine düşünerek, ne olduklarını anlamaya çalışmalıdır. Daha önceki bilgileriyle birleştirip karşılaştırdıktan sonra hayatla irtibatını sağlayacaktır. Bunun için, çok şey belletmekten ve bilgi transfer etmekten ziyade, doğru düşünmeyi, akli ve bilgiyi doğru kullanmayı göstermek esas olmalıdır. Eğitim ve öğretimde buna çok dikkat edilmelidir. Eğitim sistemi, öğrencinin düşünmesinin ve akli kullanmasının önünü açacak şekilde olmalıdır.⁷³

Akli kullanma, daha önceki bilgilerimizin uygulanabilirliğinin farkına vararak, bilgilerimizi yeni durumlarda kullanabilmemize yardımcı olur.⁷⁴ Yunus Emre'nin aşağıdaki beyitleri bu durumu çok veciz bir şekilde açıklamaktadır:

---

⁷¹ Yaşar Fersahoğlu, **Duygu Eğitimi**, Marifet Yayınları, İstanbul, 1998, s. 122.

⁷² Nahl, 16/13.

⁷³ Numan Yusuf Aruç, **İbn Rüşd'ün Eğitim Felsefesi**, Rağbet Yayınları, İstanbul, 2004, s. 117, 118, 19.

⁷⁴ Yener Özen, **İlköğretimde İletişim (Sınıfta Yönetim)**, Nobel Yayınları 1. b., Ankara, 2001, s. 33.

Buçuk gün *turmayan* aklun katında
Ne lâıyık ola *şâhun* hazretinde⁷⁵
Grem bir şahs *gelür* benzi sararmış
Dutulmuş dili aklı *yavı* varmıř⁷⁶

Yunus, aklını kullanmayan insanların perişan olduklarını ve ne yapacaklarını, ne söyleyeceklerini bilmeyen insanlar olduklarını anlatır. Bunların akılları yokmuş gibi davrandıklarını belirtmektedir. Burada Yunus'un insanları akıllarına kullanmayı tavsiye ettiğini görmekteyiz.

Gelp aklun *nnde* tapu kıldı
Hak'a *şkreyledi* n anı buldu⁷⁷
Eğer sen 'akl-isen gelbeni gr dir
Timâr eyle benüm derdüme ir dir⁷⁸

Yunus'a göre, aklını kullanmayan kişi, doğru yolu bulamaz, böyle kişilerin Allah'ı bulmaları da zordur, zira bunlar doğru yolda olmadıklarından Allah'a kavuşmayı da hak etmezler. İnsanların çoğu genellikle sıkıntıya düştükleri zaman aklı kullanmaya çalışırlar. Bu sebeple de Allah'a şkrederler. Allah'tan, buldukları sıkıntıdan kurtarması için kendilerine yardım isterler. Yukarda verdiğimiz beyitlerde, Yunus insanları akıllarını kullanmaya davet etmektedir. Zira aklı kullanmak insanları hataya düşmekten korur, düşenleri buldukları hatadan kurtarır.

Kişi aklını kullandığı takdirde hataya düşmekten kurtulacaktır. Eğitimde de, kişinin aklını kullanması sınıfta otoriteyi sağlamak adına çok önemlidir. Öğretmenin ğrencileri daha iyi tanınmasına yardımcı olur. Dolayısıyla öğrencilerle ilişkiler daha sağlıklı ve verimli olur.

---

⁷⁵ Günay - Horata, **a.g.e.**, s. 108.

⁷⁶ Günay - Horata, **a.g.e.**, s. 108.

⁷⁷ Günay - Horata, **a.g.e.**, s. 108.

⁷⁸ Günay - Horata, **a.g.e.**, s. 108.

2. Düşüncenin Gelişimi

Yunus Emre, insanın her daim uyanık ve varlığının sebebini düşünerek hayatını sürdürmesi gerektiğine inanır. İnsan düşünmeden hareket ettiğinde küçük bir öfke anında nefesine uyabilir ve büyük hatalar işleyebilir. Kişinin, kendisini koruması düşünerek ve sabrederek olur. Öfke ile yapacağı her çeşit yanlış ve kötülüklerden kendini korur ve mutlu olur.⁷⁹

Kişi bir problemle karşılaştığında akla gelir, akıl ona düşünmesini tavsiye eder, bu şekil de sıkıntıdan kurtulacağını anlatır. Çünkü aklın görevi insanlara doğruyu ve hakikati göstermektir. Burada da eğitim yöntemlerinden, düşünce eğitiminin ne kadar önemli olduğunu görmekteyiz. Yunus Emre'ye göre, insan düşünmeden bir eylemde bulunmamalıdır. İnsanların yaptıkları hatalar, düşünmeden hareket ettiklerinden dolayıdır. Tüm bunları dikkate aldığımızda düşünmenin ne kadar gerekli olduğu da anlaşılmaktadır.

Sana ko didüğüm gıybetdür ü kîn
Bu iki düşmeni dost sanma miskîn⁸⁰

Yunus Emre, burada kişinin düşüncesinin geliştirmesinde gıybetin kötülüğünü örnek vererek düşündürür. Kişi gıybetin ne kadar çirkin bir şey olduğunu düşünerek anlar ve düşüncesini bu şekilde geliştirir. Düşüncenin gelişmesi bundan sonra da devam eder. Zira kişi olaylar üzerinde düşünerek düşünceyi geliştirebilir. Eğitimde de düşüncenin gelişmiş olması veya geliştirilmesi durumunda verilmek istenen mesaj çok daha kolay ve anlaşılır bir şekilde verilebilir.

---

⁷⁹ Günay - Horata, **a.g.e.**, s. 41-42.

⁸⁰ Günay - Horata, **a.g.e.**, s. 80.

3. Sevgi

Sevgisiz eğitim düşünülemez. Bundan dolayı, İslâm, çocuğun eğitiminde ve insanlar arasındaki ilişkilerde sevgi ve merhamete büyük önem vermiştir. İnsanları bir araya getirme, birleştirme, kaynaştırma, uzlaştırma gibi insanî etkinlikler sevgisiz gerçekleşemez.⁸¹ Kur'an-ı Kerim'de:

*“Uhud savaşında sen, Allah'tan gelen bir merhamet sayesinde ki, onlara (ashaba) yumuşak davrandın. Eğer kaba ve katı yürekli olsaydın, muhakkak onlar etrafından dağılıp gitmişlerdi. Artık onları bağışla ve kendilerine Allah'tan mağfiret dile”*⁸² buyrulmaktadır.

Davet ve tebliğ vazifesini görenler etrafındakilere karşı sevgi ve merhamet hisleriyle dolu olmalıdırlar.

Yunus'un dizelerinde ifade ettiği gibi, sevip sevilmeliyiz ve sevdiklerimizi düşünmeli, hataları sebebiyle azab görebilirler diye endişe etmeli ve bunun üzüntüsü içinde olmalıyız. Bir mürşit irşat etmeye çalıştığı kimselere bir ananın evlâdına gösterdiği şefkati göstermelidir.⁸³

İşte sevgi, hayatın her alanında kendisine ihtiyaç duyulan ve yokluğunda başarısızlık ve mutsuzluk getiren önemli bir ilkedir. Kendi imkân ve seviyesine göre davet ve tebliğ vazifesiyle sorumlu olan her şahıs, sevgi düsturunu ön planda tutmalı ve ona son derece dikkat etmelidir. Sevginin ifade ettiği mana ve arz etmiş olduğu öneme dair pek çok görüş ortaya atılmıştır. Bunlardan bazıları şunlardır:

*“Sevgi, sevme duygusu, aşk, muhabbet, gayesine varmış sevgi, sonsuzluğun sevgisi anlamına gelmektedir”*⁸⁴

*“Sevgi, hiçbir karşılık düşünmeden birini sevme, gönül verme, başkalarının iyiliğini, mutluluğu isteme hissi, ana-baba, yurt, tanrı, ulus, bilim sevgisi gibi çeşitli türleri vardır.”*⁸⁵

---

⁸¹ Bayraklı, **a.g.e.**, s. 184.

⁸² Ali İmran, 3/159.

⁸³ Süleyman Uludağ, **İslâm'da İrşad**, 6. b., Marifet Yayınları, İstanbul, 1997, s. 242.

⁸⁴ Doğan, **a.g.e.**, s. 1150.

“Sevgi, duygu ve düşünceleri paylaşma, hoşgörülü olma, kişinin kendisini tanımasına veya yeteneklerini geliştirmesine yardımcı olma, saydam olma, insanın önemli gereksinimlerinden biri olma, merkeze hiçbir varlığı koymama, tutarlı bilgi sahibi olma, bilgi ve duyguyu inceltme, zenginleştirme” boyutlarını içerir.⁸⁶

Yunus Emre’ye göre bütün bu varoluşun sebebi aşktır. Aşk Tanrı’nın varlığına ait bir niteliktir. Aşk, Tanrı’nın sırrıdır ve varlığının sembolüdür. İnsanın idrakini kavradığı ve kavrayamadığı âlem; korku ve günah sebebiyle değil, aşk sebebiyle oluşmuştur. İnsan Tanrı özelliklerini taşıyan özel bir varlıktır. Yunus’un şiirlerinin özünde de bu vardır. Yunus, bütün şiirlerinde, sevginin, aşkın dünya hayatında ve ilahi âleme ulaşmadaki rolünü, etkisini, gücünü anlatmaktadır. Aşkın ve sevginin Tanrı’dan bize verilmiş bir lütuf olduğunu beyan etmektedir. Yunus, içinde aşk ve sevgi olmayan bir insanın diğer insanlarla sağlıklı iletişim kurmasının mümkün olmayacağını ifade etmektedir.⁸⁷

Âşıkdur togrulıga togru cânlar
Togrulıga bulur dostı sevenler⁸⁸

Yunus Emre insan gönlünün, aşk ve sevgi ile dolu olması sonucunda bu insanın hayatının güzelleşeceğini ve çevresiyle de güzel bir hayat sürdüreceğine inanmaktadır. Aşk ve sevginin insanı olgunlaştırdığını, çevresiyle ilişkilerini güzelleştirdiğini, yeteneklerini geliştirdiğini hayatını daha mutlu ve verimli geçirmesini sağladığını, bu şekilde kişinin doğru yolda olacağını ifade etmektedir.

Kişi, Tanrı ve insan aşkıyla kendini aşmaya davet edilmiştir. Varlığımızın karakter kazanması bir bakıma yücelme olmaktadır. Yücelme, bizi Tanrı’nın veya O’nun yarattıklarının halisane aşkı ile ruh hayatının tecessüm ettirdiği bir evrenselliğe ulaştırmaktadır. Ancak Yunus Emre’ye göre Tanrı’yı sevmek, her şeyden önce O’na hakkıyla kul olmaktır; yani Tanrı’ya sonsuz derecede itaat etmek, hayran olmak ve

---

⁸⁵ Remzi Öncül, **Eğitim ve Eğitim Bilimleri Sözlüğü**, 1. b., M.E. B. Yayınları, 2000, s. 981.

⁸⁶ Sönmez, **Sevgi Eğitimi**, 5. b., Anı Yayıncılık, Ankara, 1997, s. 76.

⁸⁷ Günay- Horata, **a.g.e.**, s. 19-20.

⁸⁸ Günay-Horata, **a.g.e.**, s. 192.

nihayetinde kendi çapımızda adalet, merhamet, gibi ilahi sıfatları kendi nefsimizde gerçekleştirmeğe çalışmaktır.⁸⁹ Bu bağlamda, Tanrı'nın sıfatlarının yansımalarını davranışlara dönüştürmek değerli görülmüştür. En çokta Tanrı'nın kullarına sevgisi üzerinde durulmuştur. Sevgi kavramı, Yunus Emre'de eğitim açısından diğer tüm kavramların önünde yer almıştır. Bu yüzden insan çocukluktan yaşlılığa uzanan yaşamı boyunca en çok sevgi açısından değerlendirilecek bir varlıktır.

Toplumumuzda, çocuklara çok küçük yaşlardan başlayarak, bilmeyerek yanlış bir din eğitimi yapılmaktadır. Allah, sevgi, şefkat sahibi, bütün varlıkları yoktan yaratan, besleyip büyüten, eğiten eden, yaratıcı tek varlık olarak öğretilmeden önce; korkutucu, cehennemde yakıcı varlık olarak öğretilmektedir. Örneğin çoğu zaman anneler, sözünü dinletemediği çocuğuna kendi otoritesinin yetmediği yerde çok yanlış bir şekilde dini otoriteleri kullanmaktadır. Aslında bunu bir din eğitimi olarak yapmaktadır. Alışkanlık yahut farkına varılmayan bir hata sonucu yapılmaktadır. “Annenin sözünü dinlemeyeni Allah taş yapar.”, “Yalan söyleyeni, Allah cehenneme atar.”, “Kötü laf söyleyeni, Allah dilsiz yapar,” gibi uyarılar, tehditler belki de çocukların gördükleri ilk ikazlar olmakta üç dört yaşından itibaren çocuk Allah ifadesini ilk defa bu cümleler içinde duymaktadır.⁹⁰

İnsanlar nasıl sevilebilir, her şeyden önce insanı yaratan sevilmelidir. “*Bilindiği gibi aşk, sevgiye göre daha derin ve özel duygusal durumlardır*”⁹¹. “*Aşk bir nevi bütün benliğin karşı tarafa teslimiyeti ve ona bağlanılmasıdır*”⁹². “*Sevgi ise daha genel ve yüzeysel, duygusal durumlardır*”⁹³. Görülüyor ki sevgide tam teslimiyet yoktur, duygusal bir ilgi vardır.

Genel olarak sevgi hakkında bilgi edindikten sonra, Yunus Emre'nin dünyasında sevginin yeri, amacı ve çeşitleri hakkında şöyle bir sıralama yapılabilir:

---

⁸⁹ Mahmut Çamdibi, **Din Eğitiminin Temel Meseleleri**, Marmara Üniv. İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, İstanbul, 1994, s. 66-67.

⁹⁰ Halis Ayhan, **Eğitime Giriş ve İslâmiyetin Eğitime Getirdiği Değerler**, Damla Yayınevi, İstanbul, 1982, s. 240-241.

⁹¹ Süleyman Uludağ, “aşk”, **T.D.V. İslâm Ansiklopedisi**, c. IV ss. 11.

⁹² Doğan, **a.g.e.**, s. 87.

⁹³ Mehmet Doğan, **Büyük Türkçe Sözlük**, 2. b., Birlik Yayınları, Ankara, 1982, s. 882.

a. Allah Sevgisi

İmanın yapısı içindeki Allah sevgisi bütün sevgilerin üzerinde bir sevgidir. Sevdiği uğruna sahip olduğu her şeyi terk eden insan gibi Allah'ı gönülden seven kul, bütün her şeyini onun rızasını kazanmak uğruna feda eder. Sevdiğinin yolunda bütün her şeyini vermek sadece sahip olunan mallarla sınırlı değildir. Mümin kendi varlığını da bu, sevgiyle feda eder.

Allah'ı sevmenin yollarından biri Hz. Muhammed'in sünnetine uymakla olur, bu yolla Allah'a ulaşırız ve Allah'ı sevmiş oluruz. Bundan sonra da Allah bizi sever ve kusurlarımızı bağışlar. Müslüman, Allah'ı ve Peygamberi, kendinden daha çok sevmeli ve sevilmelidir. Zira kendisini yaratan Allah, dünya ve ahrette mutlu olabilmesi için ona yol gösterici olarak, Peygamber göndermiştir. Bunun için insanı yoktan var eden Allah'ı sonsuz derece de sevmesi gerekir.⁹⁴

Çocukların doğal olarak zihnî gelişmesi, Marifetullah etrafındaki bilgilerini, farklı âlimlerin görüş ve delillerini anlatmaya gerek yoktur. Ancak 2-3 yaşından itibaren çocuk, etrafında olup bitenleri merak edecektir, bunun nedenlerini kendine göre aramaya çalışacaktır. Allah hakkında bilgiler de isteyecektir. Bunu da anne ve babasına soracaktır. İşte bu yaşlardan itibaren Allah hakkında kısa ve doğru bilgileri çocuk sordukça, ilgi ve merakı arttıkça verebiliriz. Bütün bu bilgiler anlatılırken Tevhit inancının temel bilgileri olmasına ve çok kısa, anlaşılır bir şekilde aktarılmasına özen gösterilmelidir.⁹⁵

Tanrı'dan gelen insan, tasavvufa göre yine Tanrı'ya döner. Fakat bu dönüş, bazı derecelerden belirli ilkelere uymakla gerçekleşir. Bunun için kitabî bilgileri öğrendikten ve İslam'ın temel kaidelerini yerine getirdikten sonra "irfan" denilen gönül bilgilerini kazanmak ve bu yolla aydınlanarak çeşitli derecelere ulaşmak ve her derecede biraz daha olgunlaşmak mümkündür.⁹⁶

---

⁹⁴ Hüseyin Atay, **Kur'an'a Göre İslam'ın Temel Kuralları**, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1991, s. 63.

⁹⁵ Ayhan, **a.g.e.**, s. 107-108.

⁹⁶ Günay - Horata, **a.g.e.**, s. 22-23.

Severem *ben* seni candan içeri
Yolum *ötmez* bu erkandan içeri⁹⁷

Yunus bu beyitinde, Allah'ı kendisinden (canından) çok sevdiğini Allah sevgisinden başka bir şeyin kalbine giremeyeceğini belirtmektedir.

Nereye *bakarısam* gönlüm dolusun
Seni kanda koyam benden içeri⁹⁸

Özetle, Yunus din eğitiminin aşk ve sevgi yoluyla çok daha kolay ve verimli olacağını bildirmektedir. O aynı zamanda yaratılmış bütün canlıları da yaratandan ötürü sever. Çünkü o, Allah sevgisinin her şeyi kapsadığını düşünür. Yunus, bu sevgiyle insanın huzura kavuşacağını ve hayatının sevgiyle huzur bulacağını ifade etmektedir. Allah sevgisine de ancak kişinin gönlünü sevgiyle doldurunca ulaşılır. Bunu da sevgi eğitimiyle gerçekleştirmeye çalışmaktadır. Allah sevgisi ve Allah aşkı konu itibarıyla birbirine çok yakın anlamlar ifade ettiği için bu konuyu Yunus'un beyitlerine göre açıklamaya çalışacağız. Yunus Bir beytinde Allah'a olan sevgisini şöyle ifade ediyor:

Kime deydiyise ol dost nazarı
Anun şu'lesi var gündün içeri⁹⁹

Senün ışkun beni benden alupdur
Ne şîrin derd bu dermandan içeri¹⁰⁰

Görüldüğü üzere yukarıdaki beyitinde Yunus, Allah aşkıyla kendinden geçtiğini, kendisinin artık her açıdan Allah ile bütünleştiğini ifade etmektedir. Bunun da çok hoş bir dert olduğunu belirtmektedir. Din Eğitimi yapılırken yapılması gereken ilk şey kişinin

---

⁹⁷ Günay - Horata, **a.g.e.**, s. 22.

⁹⁸ Günay - Horata, **a.g.e.**, s. 22-23.

⁹⁹ Günay - Horata, **a.g.e.**, s. 23.

¹⁰⁰ Günay - Horata, **a.g.e.**, s. 23.

Allah sevgisini kalbine yerleştirmesidir. Kişinin Allah'ı sevmesi O'nun buyruklarına itaat etmesi demektir. Zira insanlar sevdikleri kişilerin sözlerini dinlemeye daha çok önem verirler.

b. Peygamber Sevgisi

Allah sevgisinden sonra, insanları doğru yola ulaştırmak, onları arındırmak, kendilerine kitap ve hikmeti öğretmek için, gönderdiği son elçi Hz. Peygamber sevgisi gelir. Allah ve Rasûlünün sevgisi, insandaki sevginin zirvesini, ruhîlik, saflık ve temizlik yönünden en yüksek derecesini oluşturmaktadır. Hz. Peygamber malum olduğu üzere nur yönüyle yaratılmışların ve Peygamberlerin ilki, çıkış yönüyle peygamberlerin sonuncusudur. Bu özelliğiyle O, bütün olgunluğu kendisinde toplamıştır. Her Müslüman'ın kabul ettiği bu inanç, Yunus Emre için de geçerlidir.¹⁰¹ Yunus, bu gerçeği aşağıdaki beytinde veciz bir ifadeyle anlatmaktadır:

Yarattı Hak dünyayı Peygamber dostluğuna

Dünyaya gelen gider bâkî kalası değil¹⁰²

Hz. Muhammed peygamberlerin sonuncusu olduğu için Yunus, onu dinin tamamlayıcısı olarak görmekte ve ona dinin direği demektedir. Yunus'a göre Hz. Muhammed hem sözleriyle hem de davranışlarıyla insanlara örnek bir peygamber olmuştur. Onun bütün sözleri ve davranışları birer cevherdir.

Din Eğitiminin yapılması, dinin prensiplerini ve sosyal hayatta olmazsa olmazlığını anlatabilmesi için, dinin sosyal hayattaki fonksiyonunu ve gerekliliğinin daha iyi anlaşılabilmesi için, Hz. Muhammed'in hayatından örnekler verebiliriz. Bu örnekler aynı zamanda Allah'ı ve İslâm dinini daha çok sevmemize yardımcı olacaktır. Zira Hz. Muhammed'in hayatı Allah'ın ve İslâm dininin emrettiği hayat tarzıdır. Dolayısıyla Hz. Muhammed'i sevmek Allah'ı ve din-i İslâmı sevmektir.

---

¹⁰¹ Mustafa Tatçı, Yunus Emre'nin Hz. Peygamber Sevgisi, Mustafa Tatçı, Hüseyin Özbay, **Yunus Emre İle İlgili Makalelerden Seçmeler**, , Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1991, s. 340.

¹⁰² Günay - Horata, **a.g.e.**, s. 28.

c. İnsan Sevgisi

Yunus, insanı şiirin özüne yerleştirmiştir. Onun insan tasviri sürekli yorumlanmaya, veya yeniden yaşanmaya açıktır. Onda insan, üç boyutlu olarak zaman akışı içinde ele alınır. İnsan'ın geçmişi, bugünü ve geleceği, davranışları acıları, neşeleri ve Allah katındaki durumu bir bütün olarak onun şiirlerinde konu olur. Yunus Emre insanın yaratılışını aşağıdaki beyitlerinde şöyle açıklamaktadır:

Pâdişâhın hikmeti gör neyledi

Od u su toprak u yile söyledi

Bismillah diyüp getürdi toprağı

Ol arada hâzır oldu ol dağı

Topragıla suyu bünyad eyledi

Ana Âdem dimegi ad eyledi¹⁰³

Yunus, insanın Allah tarafından yaratıldığını, Allah'ın ateş, su, toprak ve yele emrederek besmeleyle insanı yaratmasını anlatmaktadır. Toprak ve suyu yoğurarak insanı inşa ettiğini ve ona Âdem adını verdiğini belirtir. Tüm bunların Allah'ın bir hikmeti olduğunu ve insanın özünde bulunan toprak, ateş, su ve havadan oluşan dört unsurun insan'ın şahsiyetini oluşturduğunu belirtmektedir.

Tarih boyunca dinler ve birçok düşünür insanı yüceltmiş ve onu dünyanın merkezinde görmüştür. Tek tanrılı semavi dinlerde de insan, kâinatın özü ve özetidir. Var olan her şey onun için yaratılmıştır. Ayrıca Tanrı “insanı kendine benzer biçimde yaratmakla” ona bir üstünlük daha vermiştir. Nitekim tasavvufta insan tümüyle yüceltilmiştir.¹⁰⁴

Yunus Emre'nin, fikir dünyasındaki uzlaştırıcılığı, evrensel doğruları ifade edişi ve büyük şairliği sebebiyle Türk Edebiyatı'nın tüm tarzlarına etki etmiştir. Tekke ve Âşık tarzı edebiyatın temsilcileri, Yunus Emre'yi hocaları olarak görmüşlerdir. Divân Edebiyatı onu daima saygıdeğer mutasavvıf şair olarak kabul etmiş, eserlerinden faydalanmışlardır.

---

¹⁰³ Günay - Horata, **a.g.e.**, s. 21.

¹⁰⁴ Sönmez, **a.g.e.**, s. 50-51.

Cumhuriyet dönemi Türk Edebiyatı'nda, toleransın, sevginin sembolü olarak bilinmektedir. Yunus Emre, Türk Edebiyatı'nın Anadolu'da yetiştirdiği ilk büyük şairdir. Yunus Emre'nin şiirleri yaşama sert ve şekilleri ve beklentileri çok farklı olan bugünün insanını da pek çok olumlu ve estetik duygular taşımıştır. Çünkü her devirde insanların, anlaşmaya, paylaşmaya, sevmeye ve sevmeye ihtiyaçları olmuştur, olacaktır. Evrensel insan doğasında sağlıklı gelişme sevgi ile sağlanmaktadır. Yunus Emre, o günden bugüne samimiyetle, inanarak belirtmektedir.¹⁰⁵

Benim bunda kararım yok, ben bunda gitmeğe geldim
Bezirgânam matâum çok, alana satmağa geldim.¹⁰⁶

Yunus, bu beyitinde dünyada kalıcı olmadığını ve bir gün gideceğini ifade etmektedir. Kendisini bir tüccar gibi gördüğünü ve satacak çok eşyası olduğunu onları satmaya geldiğini belirtmektedir. Yunus'un bu sözlerinden belki şu anlaşılabilir: bu dünyadan hepimiz gideceğiz. Bu dünya hakkında söylenecek çok şey vardır; dünya hayatı geçicidir ve insanların bu sonlu dünyada birbirleriyle sevgi ve saygı çerçevesinde yaşamaları gerekir. Yine bir başka beyitinde insanlara olan sevgisini şöyle açıklamaktadır:

Ben gelmedim da'vi için, benim için sevi için
Dostun evi gönüllerdir gönüller yapmağa geldim¹⁰⁷

Yunus Emre, insanların birbirlerine sevgi ve saygı göstermeleri, gerektiğini düşünmektedir. Bütün dinlerin aynı konuları anlattıkları ve insanın amacının bunu bilmek ve bulmak olduğunu ve insanın ancak bu yolla insan olabileceğini, bundan yedi yüz sene kadar önce söyleyen bir insan karşımıza çıkacaktır.

Yunus Emre'de bunu görmek mümkündür. Bu davada Yunus'un pek çok mısraları vardır. Yunus insan sevgisinin özünün yaratanda olduğunu beyan eder ve böylece insanı sevmenin öncelikle Allah'ı sevmek olduğunu bize veciz bir şekilde ifade eder.¹⁰⁸

Beri gel barışalım yad isen bilişelim

---

¹⁰⁵ Günay - Horata, **a.g.e.**, s. 29.

¹⁰⁶ Günay - Horata, **a.g.e.**, s. 29.

¹⁰⁷ Günay - Horata, **a.g.e.**, s. 29.

¹⁰⁸ Hüseyin Özbay - Mustafa Tatçı, **Yunus Emre ile İlgili Makalelerden Seçmeler**,(Sırrı Aklı: Yunus Emre'de İnsanlık) Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1991, s. 16.

Atımız eğlendi eştik elhamdü lillah¹⁰⁹

Yunus Emre, tasavvufi düşünce bakımından yaradılışın sırrına ulaşmış ve bu sırta ulaşmanın yollarını şiirlerinde ifade etmiştir. Bu dünya, gelip geçici güzellikleri-çirkinlikleri, mutlulukların ve mutsuzlukların yaşandığı yerdir; insan, bu dünyadaki olayları yaşarken hiçbir zaman bunların geçici olduğunu unutmamalıdır, ilâhi öze doğru olgunlaşmaya gayret etmelidir. Bu imtihan âlemini yaşarken, çevresindeki insanların da kendisi gibi Allah'ın kulu olduklarına inanarak onlarla iyi ilişkiler içinde olmalıdır. İnsanda kendisini ve çevresini mutsuz eden hırs, haset, açgözlülük gibi kötü hasletler ölümlü olan teninden, nefsinden oluşur. Bu nedenle insan nefsinin terbiye etmelidir.¹¹⁰

d. Yakınlara Sevgi

İnsanları karşılık beklemeden sevmek ve iyilik yapmak yüksek, manevi bir mertebedir. Bu mertebeye ulaşmadan insan sevgisine ulaşamaz. Bunun göstergesi menfaat düşüncesinden, makam, mevki ve maddi gelirin elde edilmesinden sonra kişinin insanlara karşı davranışları ve sevgisi değişmiyorsa insâni sevginin gelişmekte olduğu söylenebilir. İnsâni sevgi, ilâhi sevgiye kulluk ve zikir yoluyla ve bunların refakatinde dönüşür. Kanaatimizce İnsâni sevgi olmadan ve gelişmeden sadece kulluk yoluyla ilâhi sevgiye varılacağını söylemenin ne kadar sağlıklı olacağı tartışmaya açıktır.¹¹¹

Irak düşenlerün îmânı yokdur

Ki zîrâ sûretinde cânı yokdur¹¹²

Sevgiyi en iyi bilinen anlamda, “*insanları birbirine yaklaştıran olumlu ve iyi duyguların tümü*” olarak tanımlamak mümkündür. Ana-baba sevgisi, çocuk sevgisi, arkadaş, bayrak ve insanlık sevgisi evrensel olan tek bir duygunun değişik yansımalarıdır.¹¹³

---

¹⁰⁹ Günay - Horata, **a.g.e.**, s. 27.

¹¹⁰ Günay - Horata, **a.g.e.**, s. 27.

¹¹¹ Çamdibi, **a.g.e.**, s. 100.

¹¹² Günay - Horata, **a.g.e.**, s. 118.

¹¹³ Yener Özen, **Yarına Kalmak Adına, Sorumluluk Eğitimi**, 1. b., Nobel Yayın, Ankara, 2001, s. 97.

Gerek canlı kişi cânın sakına
Ki taksîr itmeye kendü hakına¹¹⁴

Sağlıklı olan kişi, sağlığını canını korumalıdır. Kişi bilmelidir ki, canı ve bedeni onun değildir. Ona emanet edilmiştir. Kişi sağlıklı-sıhhatli olduğu zaman topluma faydası olur ve kendi asli ihtiyaçlarını başkasına muhtaç olmadan giderir.

Tekebbür eyleme kim sevrikesin
Sevürkmişler yolına birikesin¹¹⁵

Yunus Emre bu beyitinde, insanları kibirden sakındırmakta, ardından da kibirden sakınmanın, kibirlenmemenin yolunu açıklamaktadır. Ona göre kibirlenmemek, her türlü tavır ve davranışta gösterişten uzak, samimi ve mütevazı olmayı ayrıca maddi şeylerden uzak kalmakla mümkündür. Maddi şeylerden uzak kalmak ise dünyevi mal ve serveti terk etmek değil, benliğin öldürölmesidir. Kim varlıktan vazgeçer ve varlıktan vazgeçenlerin, benliğini öldürenlerin, egolarından kurtulanların yolunda olursa, işte o kişi kibirden uzak, mütevazı biri olacaktır.

e. Merhamet

Din, hoşgörü ve ona bağlanan merhameti özel bir manada kutlu sayar. Merhamet etmeyen kişinin merhamet görmesinin zor olacağından bahseder. Merhameti ve yumuşaklığı elde edemeyen kişinin hayır sayılabilecek hiçbir şey kazanamayacağı, Hz. Peygamberin dikkat çektiği bir husustur. İncelik ve merhamet, kazanılacak ve edinilecek bir duygudur. Birey bunu, iradesi ile çok yüksek düzeylere çıkarabilecek kabiliyettedir. Af, merhamet ve barış dinde ayrı ayrı sınırları olan yumuşaklık ölçüleridir. Bu ölçüler her zaman, inançlı bireye hem kendisi hem çevresi için bütünlüğu oluşturma yolunda yardımcı olurlar. Kişiliğin bütünlüğu, merhamet ve hoşgörüye bağlı olurken, toplumların birlik ve beraberliği de aynı dengelere bağlıdır.¹¹⁶

---

¹¹⁴ Günay- Horata, **a.g.e.**, s. 118.

¹¹⁵ Günay- Horata, **a.g.e.**, s. 118.

¹¹⁶ Yurdağül Mehmetoğlu, **Erişkin Bireyin Kendilik Bilinci ve Din Eğitimi**, 1. b., Rağbet Yayınları, İstanbul, 2001, s. 97.

Merhamet yüksek bir hal olup, insâni ve köklü bir duygudur. İnsanı sürekli iyilik yapmaya yönlendiren, sıkıntıda olanların yardımına koşmayı, ihtiyacı olanlara yardım etmeyi, kötülüğü ve adaletsizliği ortadan kaldırmayı, tecavüz ve haksızlığın önünü kesmeyi, amaçlar.¹¹⁷ Yunus Allah'ın kendisine merhamet etmesini şu dizeleriyle belirtiyor:

Tamâ kervânıyla yoldan azdum
Sana geldüm çün ögüm sende sezdüm¹¹⁸

Bunalup sana geldüm hâlümü bil
Mededün var-ise gözüm yaşın sil¹¹⁹

Yunus Emre, bu dünyada insani arzuların sonsuz olduğunu ve insanın bu arzularını gerçekleştirebilmesi için kendisine Allah'tan başka kimsenin yardımcı olamayacağını düşünmektedir ve Allah'tan kendisine merhamet etmesini istemektedir. Bu beyitlerde Yunus, aslında yeryüzünde yaşayan insanların birbirlerine karşı daha çok merhamet etmeleri gerektiğini ifade etmektedir. Zira Allah katında merhamet edilen kişi, dünyada insanlara karşı merhametle, şefkatle muamele eder. Konuya eğitim açısından bakıldığında, merhametin öğrencilerle ilişkiler bazında çok önemli olduğu görülmektedir. Çünkü merhamet sevgiyi, sevgi huzuru ve başarıyı getirir.

4. Hoşgörü

Hoşgörü kelimesinin sözlük anlamlarına bakıldığında, “hoş görmek, beğenme, hoş bulma, aldırma, müsamaha, tolerans”¹²⁰ gibi kelimelerle açıklanır.

Bununla birlikte “hoşgörü, genelde kusurlara göz yummak ve aldırmamak demektir. İslâm, prensip olarak affı, sevgiyi, hoşgörüyü ve uzlaşmayı tercih etmiştir. Müslüman'ın kendisi, ailesi ve çevresiyle uyumlu olması esastır.”¹²¹

---

¹¹⁷ Seyyid Es- Sâbık , **İslam Daveti**, Çev. Ahmet Gürtaş, Oku Yayınları, Konya, 1971, s. 127.

¹¹⁸ Günay- Horata, **a.g.e.**, s.108.

¹¹⁹ Günay- Horata, **a.g.e.**, s.110.

¹²⁰ Doğan, **a.g.e.**, s. 565.

¹²¹ Fikret Karaman ve diğerleri, **Dinî Kavramlar Sözlüğü**, DİB Yayınları, İstanbul, 2009, s. 232.

İslam dininde “kendini bilen Tanrı’sını bilir,” deyimini, sık sık kullanılan ve değer verilen bir deyimdir. Gerçekten de tabiatın en güçlü varlığı olan insanı bilmek çok önemli bir konudur. Dünyada milyonlarca insan vardır, hepsi çeşitli farklılıklar barındırmaktadır.¹²²

Yunus Emre, hiçbir grubun mensubu veya kurucusu değildir. Bütün toplulukların, saygıdeğer öncü, pir, veli, birleştirici özelliği olan örnek insan olarak tanınır ve kabul edilir. Yunus Emre, bütün şiirlerinde farklılıkları hoşgörü ile görmeyi vurgulamıştır.¹²³

Yunus Emre, şiirlerinde her fırsatta farklılıkları hoş görmeyi, Tanrı’nın kullarında Tanrı’yı hatırlamayı belirtmiş, bu düşünceyle belirli bir tarikatın veya grubun temsilcisi ve mensubu olmamış, birlik ve beraberliği umut etmiştir. İnsanın geçici olduğu bu dünyada, Tanrı’nın kullarına faydalı, yararlı olmanın aslında, Tanrıya hizmetin halka hizmet olduğuna inanmaktadır.¹²⁴

Yunus Emre, büyük bir hoşgörü ile yetmiş iki milleti de sevgi ve hoşgörü düşüncesiyle dünyanın daha ferah ve yaşanılır bir dünya olacağına inanmaktadır. Yunus, yaratılanı yaratandan ötürü hoş görmek gerektiğine inanmaktadır. Bir başka ifadeyle yaratılanı sevmek yaratana sevmektir. Bu inançla hareket edildiğinde kendiliğinden ayrılıklar ortadan kalkacaktır ve böylece birlik, beraberlik dünyaya hâkim olacaktır.

Hoşgörü çerçevesinde, eğitimcilerin ve yetişkinlerin insan eğitiminde takınacakları tavır ve davranışın boyutlarını şöyle belirtebiliriz:

a. Hoşgörü Sahibi Olmak

Eğitimci, muhatabının kusur ve yanlışlarına karşı hoşgörülü olmalı, yanlış düşünen veya yanlış davranışlarda bulunanları kırıcı bir şekilde uyarmamalıdır.¹²⁵ Yunus Emre insan kalbinin kırılmaması gereği ile ilgili dünyanın faniliğinden bahsetmektedir. Bunu beyitlerinde de veciz bir şekilde dillendirmektedir:

Dünyaya gelen geçer bir şerbetin içer

---

¹²² İbrahim Agâh Çubukçu, **İslam’da Ahlak ve Mutluluk Felsefesi**, DİB Yayınları, Ankara, 1988, s. 67.

¹²³ Günay - Horata, **a.g.e.**, s. 25.

¹²⁴ Günay - Horata, **a.g.e.**, s. 27.

¹²⁵ Mehmet Şanver, **Kur’an’da Tebliğ ve Eğitim Psikolojisi**, 1. b., Pınar Yayınları, İstanbul, 2001, s. 110.

Bu bir köprüdür geçer cahiller onu bilmez¹²⁶

Yunus Emre, insanların ufak tefek hatalarından dolayı onları dışlamamak gerektiğine, aksine onlara sahip çıkılması gerektiğini savunur ve bu şekilde onların kazanılmasının daha kolay olacağını anımsatır. Günümüz insanı, hata yapan bir kimseyi hemen ayıplarlar ve dışlarlar, ancak Yunus bunu reddeder. Yunus'taki dünya âlemi bir görmek, öyle sözde kalan bir politik söylem değildir. Zira “bir görme” bir bilinç hâlidir ve buna da insan, ancak kinini yenerek ulaşabilir. Her ne kadar “adımız miskin” olsa da, içimizdeki savaşı farkında olur isek, onu tanımlayabilir ve onunla mücadele edebilirsek, “bir görmeyi” de başarabiliriz. Yunus, bu düşmanı kin olarak tanımladı, buna kaygı veya tasa diyebiliriz. Kinini yenememiş ve öfkesini dindirememiş insanın, hoşgörü hakkında konuşması, moda'nın savurucu rüzgârına kapılmaktan başka hangi manaya gelir.¹²⁷ Yunus bu dünyanın anlamının farkında olan kişinin sürekli iyilik ve güzellik peşinde olacağına inanmaktadır. Beyitlerinde de buna değinmektedir:

Yunus sözün anlarsan ma'nisini dinlersen

Sana iy dirlik gerek bunda kimse kalmaz¹²⁸

Dini eğitim-öğretim esnasında özellikle çocuk eğitiminde, bazen şaşırtıcı, bazen manasız, bazen de dinî açıdan hoş karşılanmayan sorular sorabilir; bu gibi durumlarda çocuklar dışlanmamalıdır. Onların çocukluk çağında yapacakları hatalar, yanlışlar, günahlar yetişkin insanların yaptıklarının sonucunu doğurmayacaktır. İslâm'ın çocuklara gösterdiği bu müsamaha anlayışı, zamanı geldiğinde onlardan esirgenmemelidir. Özellikle büyüklerin bile zaman zaman yaptıkları küçük hatalar ve kusurlar, çocuklar tarafından yapıldığında, bunlar, birer günah olarak söylenmemelidir.¹²⁹

---

¹²⁶ Günay - Horata, **a.g.e.**, s. 11.

¹²⁷ Bilâl Kemikli, **Türk İslâm Edebiyatı Giriş**, 1. b., Emin Yayınları, Bursa, 2010, s. 186.

¹²⁸ Günay - Horata, **a.g.e.**, s. 11.

¹²⁹ Mehmet Emin Ay, **Din Eğitiminde Mükâfat ve Ceza**, 2. b., Nil Yayınları, İzmir, 1994, s. 178.

Anlayışlı ve hoşgörülü olabilmek bizim fazilet tarafımızı da gösterir. Önemli olan başkalarının yanlışlıkları ve bize yapılan hatalar karşısında hoşgörü ve anlayış gösterebilmektir.¹³⁰

b. Diyaloga Açık Olmak

Diyalog, iki veya daha fazla kişinin herhangi bir konu üzerinde karşılıklı konuşmalarıdır¹³¹. Diyalog, hem çeşitli hikâye, masal ve tiyatro gibi unsurların içerisinde olabilmekte, hem de eğitimcinin kullanabileceği yöntemdir. Her iki şekilde de kullanılacak diyalog, seçilecek metnin içeriğine göre eğitimin hedeflerini gerçekleştirmede yardımcı olabilir. Eğitimcinin çocukla karşılıklı soru-cevap şeklinde konuşmasına katkı sağlar.¹³²

Tatlı dille, kulağa hoş gelen, uygun olan kelimeler seçerek diyalog yapılmalıdır. Hoş bir söz, iyi bir cevap ve hayırlı bir istek, para dağıtıp arkasından dövmek, hoş olmayan ve ağır söz söylemekten iyidir. Kişinin yaptığı iyiliği başa kakmak, uygun görülmeyen kötü bir ahlak biçimidir. Kişi, insanların gönlünü, malını, mülkünü dağıtarak alamaz ve dağıtsa da amacına ulaşamaz. Fakat onları güler yüz, içten bir selam ve tatlı dil kullanarak memnun edebilir.¹³³ Yunus Bu gerçeği şu beyitleriyle anlatmaktadır:

Dünyaya gelen geçer bir şerbetin içer

Bu bir köprüdür geçer cahiller onu bilmez¹³⁴

Yunus, dünyanın geçiciliğinden bahsederken bu hayatın köprü geçmek kadar kısa olduğunu bunun farkında olmayanların cahil olduklarını belirtmektedir. İnsanların çoğu, tatlı dil, güzel söz ile ikna olurlar. Çünkü insan, hoş tutulmayı isteyen, gururuna düşkün bir varlık olarak yaratılmıştır. Bu psikolojik yapısına uygun davranışlara muhatap olmaktan hoşlanır. Bu sebeple Kur'an insanın bu yönünü okşayan, onu incitmeyen ve şahsiyetini

---

¹³⁰ Mustafa Öcal, **İlköğretim okullarında Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi ve Öğretim Yöntemleri**, 5. b., Düşünce Kitabevi, İstanbul, 2007, s. 455.

¹³¹ Doğan, **a.g.e.**, s. 323.

¹³² İsmail Sağlam, **İslâm ve Batı Eğitiminde Okulöncesi Eğitimi**, 2. b., Bursa, 2001, s. 108.

¹³³ Hüseyin Atay, **Kur'an'a Göre İslam'ın Temel Kuralları**, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1991, s. 61.

¹³⁴ Günay- Horata, **a.g.e.**, s. 11.

koruyan bir hitap çeşidini kullanmaya, son derece özen göstermiş, bu yöntemi de eğitimcilere tavsiye etmiş, bariz bir şekilde sözün en güzelini söylemelerini istemiştir.¹³⁵

*“Kullarıma söyle, sözün en güzelini söylesinler. Sonra şeytan aralarını bozar.”*¹³⁶

Bu yaklaşımla, psikolojik olarak güzel söz ve hitaptan hoşlanan insan ve muhatabı arasındaki iletişim engelleri ortadan kalkabilecektir. Böylesi bir atmosferde sağlıklı bir diyalogun kurulması mümkündür. Bu nedenle diyalogun devam edebilmesi için tatlı dil ve güzel söz önemli bir giriş mahiyetindedir. Din eğitiminde de verimli aşamalar kaydetmenin ön koşulu olarak diyaloga açık olma ehemmiyetlidir.

Öğretmenler, öğrencilere karşı son derece esnek ve anlayışlı olmalıdırlar ki öğrenciler öğretmenlerine her çeşit problemlerini anlatabilsinler. Böyle olduktan sonra çocuğun kafası karışık olmaz, bunalıma düşmez. Sıkıntısını hocasının yardımıyla halleden öğrencinin gözünde, öğretmen artık bir arkadaş gibi olur. Bu da öğretmenin işini kolaylaştırır. Çocuğun anlayışıyla dengeli olarak, kendine birtakım gerçeklerin anlatılması, zihnî öğretilerin seviyeli olarak öğretilmesi için çocuklarla doğrudan diyalog halinde olmak önemli ve gereklidir. Bu durumda öğrencinin aklına gelen bütün soruları öğretmenine sorma cesareti oluşacaktır.¹³⁷

İnsanlar olayların neden meydana geldiğini öğrenmek isterler. Bu özelliği sebebiyle biz bireyi “soru soran ve araştıran bir canlı” olarak düşünürüz. İnsan, soru sormaya hayatının başlarında başlar.¹³⁸ Yunus Emre bireyin sağlıklı bir sosyal hayatının olması için diyaloga açık olması gerektiğini aşağıdaki beyitte güzel bir şekilde ifade etmiştir.

Gelin tanışık edelim, işin kolayın turalım

Sevelim sevillelim, dünya kimseye kalmaz¹³⁹

Yunus, insanların birbirini tanıması neticesinde, dünyanın güzelleşeceğini ve zor görünen işlerin sona ereceğini ifade etmektedir. Birbirini tanımanın en kolay yolu, diyalog

---

¹³⁵ Dodurgalı, **a.g.e.**, s. 114.

¹³⁶ İsrâ, 17/53.

¹³⁷ Muhammed Seyyid Abdülbâsî, çev. Abdulvahhab Yılmaz, **Çocuğun Eğitiminde Peygamberimizin Metodu**, Beka Yayınları, İstanbul, 2008, s. 63-64.

¹³⁸ M. Akif Kılavuz, “Çocukluk Döneminde Dini Sorular”, **U.Ü.İ.F.D.**, C. VII, S. 7, Yıl 7, Bursa, 1998, s. 379-380.

¹³⁹ Günay- Horata, **a.g.e.**, s. 11.

halinde olmak ve daha çok konuşmak, bunun akabinde insanlar arası sevgi, saygı ve hoşgörü artacaktır.

c. Mütevazı Olmak

Mütevazı olmak, İlim, makam, maddi ve manevi anlamda kendinden alt seviyede olan kimselere karşı bireyin, kendisinde bir büyüklük görmemesi ve üstünlük duygusuna kapılmamasıdır.¹⁴⁰

Kişi insanların gönlünü, maddiyatla tamamen memnun edemez. Ancak onlara güler yüzle ve tatlı dille davrandıktan sonra insanları memnun eder ve kendisini daha çok sevdirebilir. Bu sevgi hayat boyu devam eder.¹⁴¹ Bu husus Yunus Emre'nin anlam dünyasında şöyle dile gelmiştir:

Aşak varan kişi devlet iletti

Ana kim yitiser uzadı gitdi¹⁴²

Yunus Emre, bu beyitiyle, alçakgönüllülüğün mutluluğa ulaşmaya bir vesile olduğunu vurgulamakla beraber, ona eren kişinin sonsuz bir hayata sahip olacağını ve bedenlen yok olsa da ruhen ölümsüz kalacağını belirtmektedir.

Aşaklık âlemün bünyâdı oldu

Ki her ne var –ise ana düzildi¹⁴³

Yunus bu beyitiyle de alçakgönüllülüğü kainatın özü, temeli ve esası kabul etmekte, kainatta her ne varsa bunun alçakgönüllülük prensibine göre düzenlendiğini belirtmektedir. Buna göre, kâinatın en temel öğelerinden biri olan eğitimde de, alçakgönüllülük prensibine göre hareket edilmeli ve tevazu her ne olursa olsun elden bırakılmamalıdır. Yunus mütevaziliğin önemini şu beyitlerinde göstermektedir:

Aşaklık âlemün bünyâdı oldu

---

¹⁴⁰ Şanver, **a.g.e.**, s. 111.

¹⁴¹ Atay, **a.g.e.**, s. 61.

¹⁴² Günay - Horata, **a.g.e.**, s. 130.

¹⁴³ Günay - Horata, **a.g.e.**, s. 130.

Ki her ne var –ise ana düzildi¹⁴⁴

Yunus Mütevaziliğin dünyanın temeli olduğunu ve her güzel şeyin mütevazilikle olacağını açıklamaktadır. Eğitimde öğrencilere karşı mütevazi olmak, öğrenciyi daha iyi anlamaya ve öğrencinin öğretmenini sevmesine sebep olur. Sevgi ve saygının olduğu yerde başarıda gelecektir.

YUNUS EMRE’NİN İNSANIN MANEVİ EĞİTİMİNDE KULLANDIĞI EĞİTİM YÖNTEMLERİ

1. Düşündürme Yöntemi

İnsan, düşünen bir varlıktır. Düşünme, insan zihninin temel işlevlerinden ve insanlığın ayırıcı özelliklerindedir. Düşünme, öğrenilenlerden ve gözlemlerden hareketle, zihinsel işlemler yoluyla bir sonuca ya da karara varma işlemidir. Düşünce, temel karakteri açısından sabit değil, aksine dinamiktir. Dolayısıyla her düşünce ya da düşünme teşebbüsü, yeni ve değişik sonuçlara varma kabiliyeti ve potansiyelini barındırmaktadır.¹⁴⁵

Düşünce eğitimi ve bireylerin bunu öğrenmeleri, ortaya çıkan yeni olaylara uygun çözüm türleri bulmak, sadece yeni ihtiyaçları karşılamak yönünden değil, öğrencilere karşılaştıkları sorunları çözebilecek beceriyi kazanmalarına imkân sağlama yönünden de önemlidir. Öğrenci, sadece okul yıllarında değil, okul sonrasında da çeşitli sorunlarla karşılaşacak ve bunları çözmeye ihtiyaç duyacaktır. Bundan dolayı sorun çözme, devamlı ihtiyaç duyulan bir kabiliyettir.¹⁴⁶

İlk insan Hz. Âdem’den günümüze kadar insanlar çok farklı coğrafyalarda ve hayat şartlarında yaşamış olmalarına rağmen aslında duygu dünyaları hep aynı olmuştur. Kur’an

---

¹⁴⁴ Günay - Horata, **a.g.e.**, s. 130.

¹⁴⁵ Mehmet Şanver, **Kur’an’da Tebliğ ve Eğitim Psikolojisi**, 1. b., Pınar yayınları, İstanbul, 2001, s. 163-164.

¹⁴⁶ M. Faruk Bayraktar, “Eğitimin en önemli Hedefi Düşünmek ve Düşünmeyi Öğretmek”, Din Öğretimi Dergisi, S. 28, 1991 s. 16.

da aslında baştan sona anlatılan insandır, insanın duygu dünyasıdır. Allah, Kur'an'da Hz. İbrahim'den bahsederken insandaki İbrâhimî eğilimleri, Firavun'dan bahsederken de Firavûnî eğilimleri ifade etmektedir. İşte, tefekkür ve düşünce, insanın, âlemi ve kendini Yaratan Rabbini bilmesi ve tanınması açısından son derece önemlidir. Kur'an'da muhtelif yerler de “hiç düşünmez misiniz?¹⁴⁷, akletmez misiniz?” şeklinde tekrarlar bulunmaktadır.

Yunus Emre'nin de günümüze kadar eserlerinin ulaşmasında ve insanların, onun düşüncelerini benimsemesinde, hiç şüphesiz, insanların iç âlemlerine, duygu dünyalarına hitap ediyor olması çok büyük rol oynamaktadır. İnsanın kabiliyetlerinin inkişafı, insanın iyi insan olma yolundaki mücadelesi elbette ki eğitimin en önemli unsurlarından biridir. Bu bağlamda Yunus Emre, problemi olan kişinin aklına müracaat etmesi gerektiğini savunur. Yunus'a göre, aklın görevi, düşündürmek ve bu düşünce sayesinde problemlere çözüm bulmaktır.

Eğer sen *akılsan* gel beni gör,
Benim derdime yetiş, onu iyileştir.¹⁴⁸

Kur'an'da geçen “biz insanı işiten ve gören bir varlık olarak yarattık”¹⁴⁹ ifadesi, insanın kendini gerçekleştirebilmesinde, iç dinamiklerini harekete geçirebilmesinde, bu iki unsurun çok önemli olduğuna işaret etmektedir. Bu ayetlerden, “düşünmek, iyi bir gözlemi ve iyi bir dinleyici olmayı gerektirir” yargısına ulaşabiliriz. Aklını kullanan insan, olaylara farklı gözle bakabilmeyi, insanların problemlerinden ders çıkarabilmeyi başaran insandır. Din eğitiminde de, öğrencileri, tezat oluşturan uç örnekler vererek veya geçmiş yaşantılardan kesitler sunarak onları düşündürmeye, yeni çıkarımlar yapmaya, problem çözme yeteneklerini geliştirmeye yöneltebiliriz. Yunus Emre'nin dediği gibi “Eğer sen akılsan gel beni gör, benim derdime yetiş, onu iyileştir.” Akıl, problemlerimizi çözüp bizi geliştirecek, daha güzel şeyler üretmemize vesile olacak en önemli özelliklerimizden biridir.

Akıl anun sözün çünkim işitdi
Tefekkür eyleyüp kendüye gitdi¹⁵⁰

---

¹⁴⁷ Bakara, 2/ 242.

¹⁴⁸ Günay - Horata, **a.g.e.**, s. 108.

¹⁴⁹ İnsan, 75/2.

¹⁵⁰ Günay- Horata, **a.g.e.**, s. 110.

Akıldan yardım isteyenlere akıl öğüt verir, yapılması gerekenleri düşünme yoluyla anlatır ve bu şekilde kişi düşünerek amacına ulaşır. Eğitim ve öğretimde, karşılaşılan sıkıntılar karşısında düşünmenin önemli yeri vardır. Kişi düşünerek zor olan konuları dahi öğrenebilir veya öğretebilir.

Bize geldün-ise endişe yime
Ne kılam diyübeni gussa yime¹⁵¹

Bu beyitte de yine Yunus akla gelenlerin ve düşünerek aklını kullananların, kurtuluşa ereceklerini belirtir. Aklını kullananların korkmamalarını ve endişe etmemeleri gerektiğini dile getirir.

2. Tasvir Yöntemi

Eğitimde önemli bir yeri olan anlatım yöntemlerinden tasvir, olayları, insan zihninde ve hayalinde diriltme, hareketli ve hissedilir duruma getirme, soyut bir bilgiyi somutlaştırmadır. Başka bir deyişle, bilgiyi ya da olayı resmetme veya tablolaştırma da diyebiliriz.¹⁵² Yunus Emre, beyitlerinde tasvir yöntemini oldukça özgün bir biçimde kullanarak anlatımını zenginleştirmiş ve muhatabının zihin dünyasını bu canlı örneklerle diri tutmuştur. Bu yöntem onun halk kitlelerince daha kolay anlaşılmasını mümkün kılmıştır. Beyitlerinden birinde tamahı şu şekilde tasvir eder:

Ulu oğlu *tama* eyü iş itmez
Cihân *mülki* anun olursa yitmez¹⁵³

Bu beyitte Yunus, tamah veya hırs sahibi insanların doyumsuzluğuna dikkat çekerek bu insanların iyi işler yapmayacaklarını ifade eder. Tamahkâr insanın hayırlı bir iş yapmadığını, sürekli başka yerlerde gözünün olduğunu böyle insanlara dünya verilse yine de memnun olmayacaklarını, daha da fazlasını isteyeceklerini anlatmaktadır. Yunus tamahkâr insanın durumunu anlatırken tasvir yöntemini kullanmaktadır. Eğitimde de bazı konuların tasviri yöntemle anlatılması konunun daha kolay anlaşılmasını sağlayacaktır.

---

¹⁵¹ Günay- Horata, **a.g.e.**, s. 110.

¹⁵² Şanver, **a.g.e.**, s. 208.

¹⁵³ Günay- Horata, **a.g.e.**, s. 106.

Sever *dünyayı* çün oldur imanı
Susuzdur *dünyeye* kanmaz revâni¹⁵⁴

Bu beyitte de Yunus, tamahkar insanların dünyaya bağlılıklarının adeta iman derecesinde olduğunu ve içinde buldukları durumun susuzluğa kanmayan bir insanı çağrıştırdığını belirtir.

Eğitimde, soyut kavramların daha iyi anlaşılması için, soyut olan kavram tasvir yöntemi ile somutlaştırılır. Yunus Emre, bu yöntemi tamahkâr insanın durumunu anlatırken kullanmıştır. Biz de bu konuyu, Eğitim açısından ele aldığımızda, öğretmenin bazı öğrencilerden beklediği kadar verim alamama ihtimalinin olduğunu, olduğu kadarıyla yetinmesi gerektiğini düşünüyoruz. Zira her öğrenci çok çalışkan veya yüksek zekâyâ sahip olmayabilir. Bundan dolayı, öğretmen; öğrencilerini iyi gözlemleyip, iyi tanıyıp onların kapasiteleri ölçüsünde beklentiye girmelidir.

Neyi *sever* –isen imânun oldur
Nice *sevmeyesin* sultânun oldur¹⁵⁵

Yunus Emre, yukarıdaki beyitinde, insanın neyi seviyorsa aslında imanının o olduğunu gösterdiğini belirtmektedir. Buradan şunu anlayabiliriz; insanoğlu sevdiği şeylere dikkat etmelidir. Bunun yanı sıra, sevginin de bir sınırı olmalıdır. Aşırıya gitmesi durumunda kişiyi imanından eder. Yunus burada, insanoğluna neyi sevdiğini iyi bilmesini ve sevdiği varlığın onun her şeyi olmazsa olmazı olmaması gerektiğini savunmaktadır. Eğitimde de eğitimciler, öğrencilerin olumsuz alışkanlıklarını bırakmaları için, öğretmenin o alışkanlıkları tasvir etme yoluyla daha iyi anlaşılır bir şekilde öğrenciyi uyarabilir, bu şekilde tasvir yöntemiyle öğrenci durumun ciddiyetini daha iyi kavrar.

---

¹⁵⁴ Günay- Horata, **a.g.e.**, s. 108.

¹⁵⁵ Günay - Horata, **a.g.e.**, s. 108.

3. Teşbih (Benzetim) Yöntemi

Benzetim, sınıf içinde öğrencilerin bir olguyu gerçekmiş gibi inceleyip üzerinde eğitici çalışma yapmalarına imkân sağlayan bir öğretim tekniğidir. Diğer bir tanımla, öğrenmeyi kolaylaştırmak üzere gerçeğe uygun olarak geliştirilen bir şekil üzerinde yapılan bir öğretim metodudur. Benzetim tekniği bir düşünce değil, bir hareket, bir aksiyondur. Öğrenciler bu olaya katılırlar ve ona şekil verirler. Rollerini, işlevleri, görev ve sorumlulukları vardır. Problem çözme ve karar verme durumundadırlar. Bu açıdan analiz, sentez ve değerlendirme yapmak durumundadırlar.¹⁵⁶

Kur'an'da da sıkça başvurulan temsil metodu, maddi bir nesneye benzetilir. Bu şekilde hayal dünyasıyla, yani duyularla hissedilemeyen ve bu yöntemlerle fertlerin bilgi sahibi olamayacağı meselelerle, bilgi âlemi arasında ilişki kurulmakta ve insanın bilgilenmesi amaçlanmaktadır.¹⁵⁷ Bu konu Yunus Emre'nin düşünce dünyasında şöyle yer almaktadır:

Gâfil olma *evîne* uğrı gele
Kati uyur-isen dîvarı dele¹⁵⁸

Yunus Emre, insanın daima uyanık olmasını; öfkesine, nefesine yenik düşmemesini istemektedir. Yunus'un bu uyarısı eğitimde de önemlidir. Zira öğretmenler sınıfta şımarık, dersin düzenini bozan öğrencilerle karşılaşabilir. Böyle durumlarda öğretmenin öfkelenmemesi, nefesine uymaması gerekir. Atalarımız ne güzel söylemiş: “öfkeyle kalkan zararlı oturur.” Aynı zamanda öğretmenler öğrencilerin yaptıkları hataların daha iyi anlaşılması için, yaptıkları hatayı kötü bir olaya benzeterek öğrencinin daha iyi anlamasını sağlayabilir.

Ev ıssı *uykuda* uğrı kıvanur
Tutar ta'cil *işin* uyana sanur¹⁵⁹

---

¹⁵⁶ Özcan Demirel, **Planlamadan Değerlendirmeye Öğretme Sanatı**, 1. b., Pegem A Yayıncılık, Ankara, 1999, s. 115-116.

¹⁵⁷ Şanver, **a.g.e.**, s. 212.

¹⁵⁸ Günay - Horata, **a.g.e.**, s. 138.

¹⁵⁹ Günay - Horata, **a.g.e.**, s. 138.

Yunus, burada öfkeli insanın durumunu, ev sahibi uykuda iken, hırsızın eve girmesine benzetir. Ev sahibi uykuda iken hırsız istediğini alır gider. Burada insan, ev sahibi, öfke ise hırsızdır. Dolayısıyla kişi, öfkeli iken ağzından çıkan kulağı duymaz, yakar yıkar, ancak öfkesi geçtikten sonra yaptıklarından dolayı pişmanlık duyar. Yunus Emre, burada eğitim yöntemlerinden, Benzetim'i kullanmaktadır. Çünkü benzetim yoluyla verilmek istenen mesaj daha iyi anlaşılır ve kolay unutulmaz. Eğitimde öfkeyi kontrol altında tutmak çok önemlidir. Zira eğitimciler, son derece sabırlı olmak durumundadırlar. Bir sınıfta veya ders ortamında, öğretmenin muhatapları, muhtelif kültürlere, zekâ seviyesine, farklı anlayışlara sahip kişiler olabilir, bunların hepsi ayrı ayrı farklılık arz ediyorsa, hepsine de ayrı ayrı, durumuna ve seviyesine göre ilgi göstermek gerekebilir. Burada öğretmenin görevi, öfkelenmeden, bağırıp çağırmadan; azimle, sabırla çalışmaktır.

4. Telkin Yöntemi

Din eğitimi ve öğretimi metotlarından biride telkin yoludur. Telkin bir duyguyu ve inancı kişinin kendisine ve karşısında bulunan başka birisine kabul ettirmeye çalışmasıdır. İradeli ve şuurlu bir tesir aracıdır. Bundan dolayı taklitten farklıdır. Birey, muhataplarına telkin yapabildiği gibi, kendine de yapabilir.¹⁶⁰

Eğitimde öğüt verme metodunun bir benzeri de telkindir. Telkin yapan kişi duygusallıktan çok, bilinçli ve şuurlu olmak mecburiyetindedir. Ayrıca duyguları yönetmek, çok özel bir maharet ve beceriyi gerektirir. Onun için telkin yapan kişi, bu konuda liyakatli olmalıdır.¹⁶¹ Yunus şiirlerinde şöyle telkin eder:

Senin ben demekliğin ma'nîde usûl değil
Bu kapı kullarına şaşu bakmak yol değil¹⁶²

Eğitimde telkinin önemli yeri vardır. Herhangi bir öğrencinin olumsuz davranışlarını olumlu yönde değiştirmek için telkin yapılabilir. Telkin öğüt vermeye

---

¹⁶⁰ Osman Pazarlı, **Din Eğitimi ve Öğretiminde Genel Metotlar**, İrfan Yayınevi, İstanbul, 1967, s. 25.

¹⁶¹ Abdurrahman Dodurgalı, **Din Eğitimi ve Öğretiminde İlkeler ve Yöntemler**, Marmara Ün. İlahiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul, 1999, s. 304.

¹⁶² Günay - Horata, **a.g.e.**, s. 24.

benzer. Aşırıya kaçmadan tatlı dille yapılmalıdır. Bundan dolayı kişi bu konuda liyakatli olmalıdır. Bu noktada Yunus'un bazı şiirlerinden yola çıkılarak telkin yapılabilir. Yukarıda örnek olarak vermiş olduğumuz şiirler, Yunus'un insanların birliğini ve beraberliğini sağlamak adına telkin yöntemiyle söylediği şiirlerden bazılarıdır. Bir başka beyitinde şöyle geçer:

Yetmiş iki milletin hem maşûku oldurur
Âşıkı ma'sukundan ayırmaklık fâl değil¹⁶³

Şiirlerinde daima farklılıkları hoş görmeyi, Allah'ın kullarında Allah'ı görmeyi belirtmiş, bu düşünceyle sabit bir grubun temsilcisi veya üyesi olmamış, birliği, beraberliği uzlaşmayı temsil etmiştir. İnsanın misafir olduğu bu geçici dünyada Allah'ın kullarına hizmet etmenin gerçekte Allah'a hizmet etmek olduğuna inanmıştır.¹⁶⁴

5. Kıssa ile Eğitim Yöntemi

Günümüz modern eğitim yöntemlerinden biri de, "Kıssa ile Eğitim" yöntemidir. İnsanın "kıssa" ile eğitime ihtiyacı vardır. Yaşlılar daima geçmişlerini hatırlar. Bu hatırlama onlara yeni bir güç katar. İnsanlık tarihi, bir insanın ömrüne benzer. İçinde gençliğini hatırlama isteği olduğu gibi, tarihi geçmişini de bilme isteği vardır.¹⁶⁵

Kıssa, her şeyden önce olayları anlatım kolaylığı sağlar. Bunun yanında edebi tasvir imkânı fazla olduğundan kıssa ile anlatımda ifadeye bir çekicilik ve güçlülük verme imkânı sağlar.¹⁶⁶ Yunus Emre'nin şiirlerinde de kıssa ile eğitimin örneklerini görmek mümkündür. Bu örnekler yaşanmış olaylara dayanmaktadır.

Günümüz modern eğitim yöntemlerinden biri de, "Kıssa İle Eğitim" yöntemidir. Yunus Emre, kıssa yöntemini sabrın faziletini öğretirken kullanmıştır. O, sabır hakkında bahsederken, Hz. Yusuf kıssasını örnek verir:

---

¹⁶³ Günay - Horata, **a.g.e.**, s. 24.

¹⁶⁴ Günay - Horata, **a.g.e.**, s. 25.

¹⁶⁵ Bayraktar Bayraklı, **İslâm'da Eğitim Batı Eğitim Sistemleri ile Mukayeseli**, 1. b., Dergah Yayınları, İstanbul, 1980, s. 199.

¹⁶⁶ M. Bayraklı, **a.g.e.**, s. 49.

İşitdün Yûsuf'ı ol çâh içinde
Tururdu sabr-ile ol mâh içinde¹⁶⁷

Burada Yunus, Hz. Yusuf'un yaşadığı olayları ve olaylar karşısında gösterdiği sabrı hatırlatarak, insanlara onun gibi olmayı tavsiye etmektedir. Eğitimde, sabrın çok büyük önemi vardır. Bazı konular anlatılırken veya kötü alışkanlıkları düzeltilmesi gereken öğrenciler üzerinde çalışılırken çok büyük sabır gerekebilir. Bu gibi durumlarda, Yusuf Peygamber gibi birçok sıkıntıyla karşılaşabiliriz. Ancak sabrederek hedefimize ulaşabiliriz. Buna benzer birçok hikâye okumuş veya duymuşuzdur. Bu münasebetle kıssalar eğitimciler için büyük önem taşır.

6. Örneklendirme Yöntemi

Allah, İslam'ı anlatırken fertlerin tanıyıp anlamaları, sonra kabul etmeleri için programını yükseltip hakikat âlemine götürecek bir insana mutlaka ihtiyaç olduğunu bildiğinden olacak ki, insanlığa bir örnek olmak üzere. Hz. Muhammed'i göndermiştir.¹⁶⁸ *“Hakikaten, Allah'ın Resulünde Allah'a ve ahret gününe kavuşmayı bekleyenler ve Allah'ı çok zikreden sizler için en mükemmel bir örnek vardır.”*¹⁶⁹

İslâm eğitiminin en önemli ilkelerinden biri de, “örnek olma” ve “örnek alma” konusudur. Örneksiz eğitim eksik sayılabilir. Nasıl ki, görmeden ilim yapılamıyorsa, yani öğrenmek için görme organının büyük bir yeri varsa, aynı organın eğitimde de büyük değeri vardır.¹⁷⁰

Örnek olay metodu, gerçek hayatta karşılaşılan sorunların sınıf ortamında çözülmesi yoluyla öğrenmenin sağlanmasıdır. Bu metot, öğrencilere bir konuyu ya da beceriyi kazandırmak ve o konuda uygulama yaptırmak gayesiyle kullanılır. Örnek olaylar, umumiyetle yazılıdır, görsel olan olaylar da yer alabilir. Bu metot, daha çok keşif yoluyla

---

¹⁶⁷ Günay - Horata, **a.g.e.**, s. 148.

¹⁶⁸ Muhammed Kutup, **İslâm Terbiye Metodu ve Ahlâk Sistemi**, Çev. Ali Özek, 3.b., Hisar Yayınevi, İstanbul, 1977, s. 253-254.

¹⁶⁹ Ahzab, 33/21.

¹⁷⁰ Bayraklı, **a.g.e.**, s. 159.

öğretme amacıyla ve kavrama seviyesindeki hareketlerin kazandırılmasında başvurulan bir yöntemdir.¹⁷¹

Yunus Emre de şiirlerinde sık sık örnekler vermiştir. Aşağıdaki şiiri cimri insanın durumu hakkında verilmiş bir örnektir:

Diyem sana *bahilün neyidügin*,
Sakınur kendüden kendü yidügin.¹⁷²

Yunus Emre, cimri kimsenin durumunu örnek verirken, cimri kimselerin, kendilerine bile cimrilik yaptıklarını söyler. Biz bu konuyu eğitim açısından düşündüğümüzde, bir öğretmenin öğrencilerine karşı cimri olmaması gerektiğini anlarız ki bu da öğretmenlerin ders anlatırken hiçbir konuyu esgeçmemelerini, konuyu en iyi nasıl işlerim düşüncesi ile hareket etmeleri gerektiğini vurgular.

Kazancını *kendine* vermez,
eli bağlıdır, *hayır işe* ermez.¹⁷³

Bu beyitte cimri insanın durumu örnek verilmekte ve üç maddeyle tanımlanmaktadır. Buna göre, cimri insan kendinde var olanı kendisi için bile kullanmaktan sakınır. İkinci olarak; eli bağlıdır, yani kendisinde var olanı kendisinden sakındığı gibi, başkalarından da sakınır ve başkalarıyla paylaşmak istemez. Bunun bir neticesi olarak da o kişinin eli hayırlı bir işe ermez yani kendisinde var olanı kendinden ve başkalarından sakınması onu hayırlı bir iş yapmaktan uzak tutar.

Günümüz modern eğitim sisteminde kullanıldığı gibi, Yunus Emre'nin şiirlerinde de örneklendirme yöntemini görmekteyiz. Yunus Emre, örneklendirme yöntemini kullanırken, cimri kimselerin durumunu anlatmaktadır. Biz olaya yine, eğitim penceresinden baktığımızda, eğitimcilerin bu duruma dikkat etmesi gerektiğini görmekteyiz. Zira zaman zaman bazı öğretmenlerin not verme konusunda cimrilik yaptıkları ve böyle olan öğretmenlerin öğrenciler tarafından sevilmediği ve bunun olumsuz yönde derse yansıdığı bilinmektedir.

---

¹⁷¹ Demirel, **a.g.e.**, s. 85.

¹⁷² Günay - Horata, **a.g.e.**, s. 154.

¹⁷³ Günay - Horata, **a.g.e.**, s. 154.

7. Etkili İletişim Kurma Yöntemi

Eğitim öğrenci, yönetici, öğretmen, veli; idarecilik, kültür, tarih, yani bütün maddi ve manevi değerlerle iletişim içinde olma konumundadır. Çünkü bütün bu değerler birbirine bağlıdır. Bunları birbirinden ayrı düşünmek eşyanın doğasına aykırıdır.¹⁷⁴

Eğitimde öğretme-öğrenme aşamasında nitelikli bir öğretmenin başarılı olabilmesi için çok iyi iletişim becerisi kazanmış olması önemlidir. İyi iletişim sağlayabilmek için açık ve kolay anlaşılır bir dil kullanmak önemlidir. Açıklamaların ve sunuların açık ve net olması, derste verilmek istenen bilginin anlaşılması, öğretmenin ses tonu, gözle iletişim ve vücut diliyle iletişim de büyük önem arz eder.¹⁷⁵ Yunus Emre'nin beyitleri bu hususu son derece güzel bir şekilde vurgulamaktadır:

Keleci bilen kişinin yüzünü ağ ide bir söz
Sözi bişirüp diyenin işini sağ ide bir söz¹⁷⁶

Yani Yunus'a göre, sözü bilen, sözü söylemeden önce düşünüp olgunlaştıran kişinin sözleri onun yüzünü ak eder; onu utanacak durumlara düşmekten alıkoyar.

Etkili bir eğitimin yapılması için, etkili bir iletişim kurulması gerekir. Öğretmenlerin öğrencilerle, sağlıklı iletişim kurabilmesi için samimi ilişkiler içerisinde olması gerekir. Şurası bir gerçektir ki kişiler, ilişkileri iyi olan insanların sözlerine ve tavsiyelerine daha çok kulak verirler. Bu insanları örnek alırlar. Bir başka önemli olduğunu düşündüğümüz husus ise, öğretmenlerin söz ve davranışlarının, giyim-kuşamlarının örtüşmesidir. Bu hususlar, etkili iletişim kurmada -kanaatimizce- çok önemlidir. Yunus Emre, etkili iletişim konusunda, insanların kullandıkları kelimeleri itina ile seçmelerini tavsiye etmektedir. O bu konuyu şöyle açıklamaktadır:

Söz ola kese savaşı söz ola bitüre başı
Söz ola ağulu aşı balıla yağ ide bir söz¹⁷⁷

---

¹⁷⁴ İsa Kayaalp, **Eğitim Düşüncesi ve İletişim Kültürü**, Bilge Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul, 2002, s. 17.

¹⁷⁵ Demirel, **a.g.e.**, s. 196.

¹⁷⁶ Günay - Horata, **a.g.e.**, s. 18.

(Söz, yeri gelir savaşları sona erdirir, yeri gelir yaraları iyileştirir, yeri de gelir zehirli bir yemeği yağ ile bal eder). Atalarımız da bu konuda veciz bir söz söylemişlerdir: "Tatlı dil yılanı deliğinden çıkarır." Burada da güzel sözlerin ne kadar etkili olduğunu görmekteyiz. Yunus bu gerçeği aşağıdaki beyitinde şöyle ifade eder:

Kişi bile söz *demini*, demeye sözün kemini

Bu cihan cehennemini sekiz uçmağ ede bir söz¹⁷⁸

Yani, kişi sözü söyleyeceği zamanı bilmeli, kötü söz söylememeli; ancak bu hususlara dikkat edilerek söylenen bir söz, cehennem gibi de olsa dünyayı cennete çevirir.

Düşüncelerimizin dinlenmesinde ve kabullenilmesinde, konuşmamız içinde kullandığımız kelimelerin çok büyük önem taşıdığını unutmamalıyız. Yunus Emrede insanlar arası konuşmalar hakkında veciz sözler söylemiştir. Yukarıda geçen beyit onlardan biridir. Özellikle topluma yön veren kişiler sözü geçen konuya diğer insanlara nispeten daha çok dikkat etmelidirler. Çünkü onlar fikir önderleri, yönetici ve eğitimcilerdir. Biz, konumuzla ilgili olarak eğitimcilerin bu konuya özen göstermeleri gerektiği kanaatindeyiz. Birinin yanlış ve eksik düşüncesini düzeltmek için önce onun düşüncelerini dinleyip daha sonra uygun ve nazik bir dille, kendi düşüncelerimizi en güzel kelimelerle ifade etmeliyiz. Bu şekilde vermek istediğimiz mesaj daha iyi anlaşılır ve kabul görme ihtimali daha yüksektir.

8. Nasihat Yöntemi

Nasihat, tatlı söz ve öğüt, hidayet yoluna, iyiye, güzele ulaştırmak için yapılan konuşma, öğüt, yol gösterme anlamına gelir. Nasihatın amacı, bireye bilmediği bir şeyi öğretmek değildir. Umumiyetle muhatap tarafından aslında bilinen hususların duygulu, heyecanlı içten ve dokunaklı bir biçimde tekrar edilip anlatılmasıdır¹⁷⁹

Öğretmenin öğrencinin olumsuz hareket ve davranışlarını değiştirip, olumlu davranışlar kazandırma yolunda uygulayacağı yöntemlerden biri de nasihatle terbiye, yani

---

¹⁷⁷ Günay - Horata, **a.g.e.**, s. 81.

¹⁷⁸ Günay - Horata, **a.g.e.**, s. 19.

¹⁷⁹ Şanver, **a.g.e.**, s. 30.

nasihat etme metodudur. Fakat nasihatın tatlı dille ve tesirli olması, öğrenciyi doğru ve güzel olan davranışa yöneltmesi için, güzel huylar alıştırması gerekir. Büyüklerde tıpkı küçükler gibi, zaman zaman öğüde muhtaç olabilirler. Çünkü bazen iyi örneğe ulaşamaması veya tek başına hataları düzeltememesi mümkündür. Ancak nasihat ederken dikkat edilmesi gereken şey güzel sözlerle söylenmesidir.¹⁸⁰ Nitekim Yunus Emrede bu gerçeği aşağıdaki beyitlerde veciz bir şekilde ifade etmiştir.

Eğer *dinler-isen* diyem nasihat
Hasedle hıkdan sakın be-gâyet¹⁸¹

Din eğitiminde, Nasihat Yöntemi'nin de önemli bir yeri vardır. Yunus Emre şiirlerinde okuyucularına nasihat etmiştir. Yunus'a göre kişinin nasihate ihtiyacı vardır. Günümüz modern din eğitimcilerine göre de nasihat yöntemi kullanılmalıdır. Yunus, yukarıda geçen beyitinde nasihat yöntemini kullanarak haset ve kinden insanları vazgeçirmeye çalışmıştır.

Hasûd bir kişidür dâyim o rencûr
Vücûdı sag-iken renc-ile mahkûr¹⁸²

Bu beyitte kıskanç bir insanın durumu anlatılmaktadır. Buna göre, kıskanç biri, daima sıkıntılı, dert ve çile içinde bir hayat sürmeye mahkûmdur. O, vücudu sağlıklı iken de sıkıntılıdır. Çünkü kıskançlık bedene değil, asıl ruha zarar vermekte ve kişinin manevi hayatına huzursuzluk verir. Buradan şu çıkarım da yapılabilir:

Kişi dünyevi mal ve servet olarak ne kadar rahat olursa olsun, kıskançlık onun ruhuna sıkıntı çektirdiği için, o kişi ruhen mutlu olmayacağı gibi, dünyevi mal ve serveti de ona huzur vermeyecektir. Yunus nasihat hakkında bir başka beyitinde sabrı şöyle açıklar:

Ögüt gerek-ise sabr-ile iş it
Uzayın dir-isen sabır-ile bit¹⁸³

---

¹⁸⁰ M. Bayraktar, **a.g.e.**, s. 249.

¹⁸¹ Günay - Horata, **a.g.e.**, s. 152.

¹⁸² Günay - Horata, **a.g.e.**, s. 154.

¹⁸³ Günay - Horata, **a.g.e.**, s. 152.

Yunus bu beyitte en büyük nasihatın sabır olduğunu ve kişinin işlerini sabırla yapması durumunda başarılı olabileceğini anlatmaktadır. Eğitim ve öğretimde de sabrın yeri büyüktür. Amaca ulaşmak için sabırlı olunması gerekir. Zira eğitim için sabır, olmazsa olmazlardandır denilebilir. Yunus bir başka beyitinde kendisine nasihatte bulunmaktadır:

Yunus olma cahillerden irak olma ehillerden

Cahil ne var mü'minise câhillikten kalır değil¹⁸⁴

Yunus bu beyitinde, cahillikten korunmak gerektiğini belirtmektedir. Cahil kimse mümin bile olsa yine cahildir. Yunus, cahillikten korunmanın yolu olarak, alimlerde ehil kimselerle birlikte olmayı nasihat etmektedir.

---

¹⁸⁴ Günay - Horata, **a.g.e.**, s. 20.

SONUÇ

Çalışmamızda hayatı, eserleri, yaşadığı sosyo-kültürel ortam ve Din Eğitimiyle ilgili anlayış ve yaklaşımlarını içeren şiirlerini vermeye çalıştığımız Yunus Emre, yaşadığı dönemden itibaren görüşleriyle insanların gönüllerinde yer etmiş ve etmeye devam eden ender şahsiyetlerdendir.

Yunus'un imânı aşk imânıdır. O Allah'a aşk ve sevgi ile bağlanmıştır. Yunus, bütün şiirlerinde insanın iç dünyasını kendisinden hareket ederek anlatmak istemiştir. Yunus, şekilci dindarlığa, gösteriş için yapılan ibâdetlere, dine körü körüne bağlanan ve sözde müslüman geçinenlere, onların din anlayışına karşı çıkmıştır.

Allah'a iman etmenin, Allah'ın “bir” oluşunu kabul etmek olduğunu söyleyen Yunus, kainattaki bütün yaratılmışları Allah'ın varlığının delili olarak belirtir. Yunus, dört büyük ilâhî kitabı imânın bir gereği olarak düşünmekte ve bu kitapların hepsini “vahdet” anlayışı çerçevesinde değerlendirmektedir. Yunus, yaratılmışı hiçbir ayırım yapmadan sevmeyi becerebilen Hakk'ın hoşnutluğunu dünya ve içerisindeki her şeyden üstün tutan bir anlayışın örneğidir. Ona göre bütün yaratılmışlar Allah'a aittir ve sonunda ona döneceklerdir.

Yunus, vahdet-i vücûd'a inanan bir mutasavvıftır. O, ilâhî benliğin tam tecellîsi olarak “insan-ı kâmil”i görmektedir. O'na göre Âdem'den anlaşılması gereken de “insan-ı kâmil”dir. Yunus'a göre kâmil insan, Allah'ın sırrıdır. Allah'ı yerde gökte, orada burada aramak gereksizdir. Allah, insan-ı kâmilde gizlidir ve bu ancak, insana intisap etmekle bulunabilir.

Yunus, insanı eğitilebilir bir varlık olarak görmektedir ve şiirlerinde insanın eğitime, geliştirilmeye ve desteklenmeye muhtaç yönlerine yer vermektedir. Bu bağlamda insanın kanaatkar, mütevazî, sabırlı, cömert ve doğru sözlü olması aklını ve düşüncesini geliştirmesi ve iyi kullanması sevgi dolu ve hoşgörülü olması yönünde eğitilmesi gerektiğini anlatmaya çalışmaktadır. Bu şiirlerinde düşündürme, tasvir, teşbih, telkin, kıssa ile eğitme, örneklendirme, etkili iletişim kurma ve nasihat yöntemi gibi metotları kullandığı görülmektedir.

Yunus, mü'minleri Allah'a imân etmiş kimseler olarak değerlendirir. Yunus'a göre onlar, Allah'a iman konusunda ezelde verdikleri sözde durmaktadır. O, mü'minleri uyarak, onlara maddi çıkarlar peşinde koşmamalarını tavsiye eder.

Yunus'a göre, peygamberler Allah'ın emirlerini insanlara ulaştırmakla görevlendirilen elçilerdir. Ona göre Hz. Muhammed, bütün peygamberlerin serveridir. İnsana insanlığını ve hakiki değerlerini öğreten bir rahmet peygamberidir. Yunus, Hz. Muhammed'in gönülden sevilmesi gerektiğini, çünkü onun Allah'ın en seçkin kulu olduğunu ifade eder. Ona göre insanoğlu Allah'ın yeryüzündeki halifesidir. Bu doğrultuda bütün insanlar sevilmelidir. O, ayrıca Allah, peygamber ve insan sevgisini birbirinin tamamlayıcısı olarak görmektedir. Yunus, şiirlerinde bütün peygamberlerden övgüyle söz ederek onların hayatlarından insanlara örnekler sunmaktadır.

Yunus'un dini yaşayışında ibadetler çok önemli bir konuma sahiptir. O, ibadetlerin insanı rûhi ve bedenî yönden olgunlaştırdığını belirterek, özellikle namaz ibadetinin insanda kötü duyguları silip attığını, yerine barış ve iç huzuru getirdiğini savunur. Bazı beyitlerinde gönül kırmanın öneminden söz eden Yunus, bir kez gönül yıkanın bütün ibadetleri boşa çıkacağını savunur. Hatta ona göre, bir gönül almak bin kez hac ibadetini yapmaktan daha değerlidir.

Allah aşkı ve sevgisi Yunus'un bütün hayatını sarmıştır. O sevdiklerini Allah için sever ve bu dünyada O'dan ve O'nun sevdiklerinden başka hiçbir nesneyi sevmez. Bu anlamda Yunus tam bir "aşk ahlakçısı" olarak karşımızda durmaktadır.

Yunus'a göre sonsuz olan hayat âhiret hayatıdır. Dünya hayatı ise geçicidir. Dolayısıyla geçici olan bu dünya hayatına aldanılmamalı, âhiret hayatı için çaba sarf edilmelidir. Ona göre ölüm, yokluğa atılan bir adım değil; aksine yeni bir hayatın başlangıcı ve ilahi sevgiliye kavuşmadır. Ölüm, korkulması gereken bir olay değil; Allah'a kavuşma noktasında arzu edilmesi gereken bir olaydır.

KAYNAKLAR

- AHMET, Çelebi, **İslam'da Eğitim Öğretim Tarihi**, Çev. Ali Yardım, Damla Yayınevi, İstanbul 1998.
- AKSAKAL, Asım Aykut, **Yunus Emre'den Altın Öğütler, Ete Kemiğe Büründüm Yunus Diye Göründüm**, Kozmik Kitaplar, İstanbul 2005.
- ARİF, Hüseyin, **Divanı Ve Hayatı İle Yunus Emre**, Hicret Yayınları, İstanbul 1977.
- ARUÇ, Numan Yusuf, **İbn Rüşd'ün Eğitim Felsefesi**, Rağbet Yayınları, İstanbul 2004.
- ATAY, Hüseyin, **Kur'an'a Göre İslam'ın Temel Kuralları**, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1991.
- ATAY, Hüseyin, **Kur'an'a Göre İslam'ın Temel Kuralları**, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1991.
- AY, Mehmet Emin, **Din Eğitiminde Mükâfat ve Ceza**, 2. b., Nil Yayınları, İzmir, 1994.
- AYHAN, Halis, **Eğitime Giriş ve İslâmiyetin Eğitime Getirdiği Değerler**, Damla Yayınevi, İstanbul 1982.
- BABANZÂDE, Ahmed Naim, **İslâm Ahlâkının Esasları, (Notlarla Sadeleştiren Recep Kılıç)** T.D.V. Yayınları, Ankara 1995.
- BAYRAKLI, Bayraktar, **İslâmda Eğitim, Batı Eğitim Sistemleri ile Mukayeseli**, 1. b., Dergah Yayınları, İstanbul 1980.
- BAYRAKTAR, Faruk, **Öğretmen/Öğrenci Münasebetleri**, 2. b., Marmara Üniv. İlahiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul 1987.
- BAYRAKTAR, M. Faruk, **İbn Cema'dan Öğretmen ve Öğrencilere Öğütler**, Marmara Üniv. İlahiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul 1997.

- BUDAK, Selçuk, **Psikoloji Sözlüğü**, 1. b., Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara 2000.
- BURSALI, Mustafa Necati, **Yunus Emre Hayatı ve Bütün Şiirleri**, Çile Yayınları, İstanbul 1980.
- CAHİD, Baltacı, **XV-XVI. Asırlarda Osmanlı Medreseleri**, İrfan Maatbası, İstanbul 1976.
- CÂNAN, İbrahim, **Peygamberimizin Tebliğ Metodları**, Yeni Akademi Yayınları, İstanbul 2007.
- ÇAMDİBİ, Mahmut, **Din Eğitiminin Temel Meseleleri**, Marmara Ün. İlahiyat Fak. Vakfi Yayınları, İstanbul 1994.
- ÇUBUKÇU, Ağâh İbrahim, **İslam'da Ahlak Ve Mutluluk Felsefesi**, DİB Yayınları, Ankara 1988.
- DODURGALI, Abdurrahman, **Ailede Çocuğun Din Eğitimi**, Marmara Ün. İlahiyat Fak. Vakfi Yayınları, İstanbul 1998.
- DOĞAN, Mehmet, **Büyük Türkçe Sözlük**, Birlik Yayınları, Ankara 1982.
- DOĞAN, Mehmet, **Büyük Türkçe Sözlük**, 18. b., Pınar Yayınları, İstanbul 2005.
- EZ-ZERNÛCÎ, Burhaneddin, **Tâlimü'l Müteallim (İslâm'da Eğitim-Öğretim Metodu)**, çev. Yunus Vehbi Yavuz, 10. b., Feyiz Yayınları, İstanbul 2010.
- FERSAHOĞLU, Yaşar, **Duygu Eğitimi**, Marifet Yayınları, İstanbul 1998.
- FUAT, Memet, **Yunus Emre Yaşamı, Düşünce Dünyası, Sanatçı Kişiliği ve Seçme Şiirleri**, 1. b., Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 1995.
- GÖKDEMİR, Sevgi-GÖKDEMİR Ayvaz, **Yunus Emre Güldeste**, 4. b., Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1996.
- GÜNAY, Umay - HORATA Osman, **Emre Yunus, Risaletü'n Nushiyye**, 1. b., T.D.V. Yayınları, Ankara 1994.
- KAPTANAĞASI, Selahaddin, **İrade Terbiyesi ve İslâm**, Türdav Basım Yayınları, İstanbul 1976.

- KARAMAN, Fikret ve diğerkleri, **Dinî Kavramlar Sözlüğü**, DİB Yayınları, İstanbul, 2009.
- KEMİKLİ, Bilâl, **Türk İslâm Edebiyatı Giriş**, Emin Yayınları, Bursa 2010.
- KILAVUZ, M. Akif, “Çocukluk Döneminde Dini Sorular”, **U.Ü.İ.F.D.**, C. VII, S. 7, Yıl 7, Bursa, 1998.
- KOÇ, Ahmet, **Kur’an’da İnsan Ve Hz. Muhammed: Din Eğitimi Açısından Bir Yaklaşım**, Rağbet Yayınları, İstanbul 2005.
- MAHMUT, Çamdibi, Hasan, **Şahsiyet Terbiyesi ve Gazâlî**, Han Neşriyat, İstanbul 1983.
- MEHMETOĞLU, Yurdagül, **Erişkin Bireyin Kendilik Bilinci ve Din Eğitimi**, 1. b., Rağbet Yayınları, İstanbul, 2001.
- MUHAMMED, Seyyid Abdülbâsît, **Çocuğun Eğitiminde Peygamberimizin Metodu**, çev. Abdulvahhab Yılmaz Beka Yayınları, İstanbul, 2008.
- ÖCAL, Mustafa, **İlköğretim Okullarında Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi ve Öğretim Yöntemleri**, 5. b., Düşünce Kitabevi, İstanbul, 2007.
- ÖNCÜL, Remzi, **Eğitim ve Eğitim Bilimleri Sözlüğü**, 1. b., M.E. B. Yayınları, 2000.
- ÖZEN, Yener, **İlköğretimde İletişim (Sınıfta Yönetim)**, Nobel Yayınları 1. b., Ankara 2001.
- ÖZEN, Yener, **Sorumluluk Eğitimi**, 1. b., Nobel Yayın, Ankara 2001.
- ÖZTELLİ, Cahit, **Yunus Emre Yaşamı ve Bütün Şiirleri**, 5. b., Özgür Yayınları, İstanbul 1997.
- PÜSKÜLLÜOĞLU, Ali, **Türkçe Sözlük**, 2. b., Arkadaş Yayınevi, Ankara, 2004.
- SÂBIK, Es-Seyyid, **İslam Daveti**, çev. Ahmet Gürtaş, Oku Yayınları, Konya, 1971.
- SAĞLAM, İsmail, **İslâm ve Batı Eğitiminde Okulöncesi Eğitimi**, 2. b., Bursa 2001.
- SÖNMEZ, Veysel, **Sevgi Eğitimi**, 5. b., Anı Yayıncılık, Ankara 1997.

- ŞANVER, Mehmet, **Kur'an'da Tebliğ ve Eğitim Psikolojisi**, 1. b., Pınar Yayınları, İstanbul 2001.
- TATCI, Mustafa, **Yûnus Emre Divân ve Risâletü'n-Nushiyye**, Sahhaflar Kitap Sarayı, İstanbul 2005.
- TİMURTAŞ, K. Faruk, **Yunus Emre Divanı**, Tercüman Kitapçılık, 1972.
- Türk dili ve Edebiyatı ansiklopedisi yayın Kurulunca Hazırlanmıştır, Türk Klâsikleri, **Yunus Emre Divanı**, Dergâh Yayınları.
- ULUDAĞ, Süleyman, “Aşk”, DİA, c. IV .
- ULUDAĞ, Süleyman, **İslâm'da İrşad**, 6. b., Marifet Yayınları, İstanbul 1997.
- YAVUZ, Kerim, **Çocukta Dinî Duygu Ve Düşüncenin Gelişimi**, DİB Yayınları, Ankara 1987.
- <http://www.egitim.aku.edu.tr/yunusesmre3.htm>, Mustafa Ergün, **Yunus Emre'de Tasavvuf ve Eğitim**. 1987.

ÖZGEÇMİŞ

Adı, Soyadı	Ozaj SULİMAN		
Doğum Yeri ve Yılı	Stip 1985		
Bildiği Yabancı Diller ve Düzeyi	Makedonca-Arapça-Türkçe-İngilizce Orta		
Eğitim Durumu	Başlama – Bitirme Yılı		Kurum Adı
Lise	2001	2005	Balıkesir Merkez İmam - Hatip Lisesi
Lisans	2005	2009	Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
Yüksek Lisans	2009	2011	Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
Doktora			
Çalıştığı Kurum (lar)	Başlama - Ayrılma Yılı		Çalışılan Kurumun Adı
1.			
2.			
3.			
Üye Olduğu Bilimsel ve Mesleki Kuruluşlar			
Katıldığı Proje ve Toplantılar			
Yayınlar:			
Diğer:			
İletişim (e-posta):	ozaysuleyman@hotmail.com		
		Tarih İmza Adı Soyadı	